

Archief 2025 – II

Archief 2025, deel II. *Jaarverslagen 2024 conservatoren, werkgroepen, commissies, redacties en bestuur van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*

© 2025

Commissie tot redactie van Archief – Jaarverslagen:

drs. E.G.M. (Elly) Adriaansz

dr. P.G. (Peter) van Druenen

M. (Marianne) Gossije

J.Th.A. (Cootje) Guldenmund-Doorenbos

drs. A. (Arnold) Wiggers

na Arnold Wiggers een witregel en
dan toevoegen:

Bureau redactie :

J.Th.A. (Cootje) Guldenmund-Doorenbos

Druk :

Media58, Vlissingen

Omslagontwerp en vormgeving binnenwerk:

DtP-plus, Koudekerke

Afbeeldingen voorzijde:

Archeologisch onderzoek door vrijwilligers van het (Koninklijk) Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen bij de fundamenten van de kerktoren in het verdrinken land van Nieulande (Oosterschelde) in 1925 en 2024. Bronnen respectievelijk: Zeeuws Archief, collectie KZGW 295-2975-4 en Hans Jongepier.

ISBN 978-90-835473-0-5

NUR 688, 694

ISSN 2949-7213

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

*Jaarverslagen 2024
conservatoren, werkgroepen, commissies,
redacties en bestuur
van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap
der Wetenschappen*

Inhoud

VOORWOORD	7
JAARVERSLAGEN 2024	
BESTUUR	9
SAMENSTELLING BESTUUR, WERKGROEPBESTUREN, COMMISSIES EN ADMINISTRATIE	13
COÖRDINATIECOMMISSIE VOOR DE VERZAMELINGEN	18
CONSERVATOREN	21
Archeologische Voorwerpen	21
Boeken en Ruilverkeer	25
Handschriften	26
Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata	28
Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen	30
Mineralen en Gesteenten	31
Munten en Penningen	32
Muziekinstrumenten	35
Natuurhistorische Voorwerpen en Naturalia	35
Volkenkundige Voorwerpen	41
COMMISSIE COMMUNICATIE	46
COMMISSIE JEUGD	48
COMMISSIE TOT REDACTIE VAN TIJDSCHRIFT ZEELAND	50
COMMISSIE TOT REDACTIE VAN ARCHIEF EN WERKEN	55
COMMISSIE TOT REDACTIE VAN ARCHIEF – JAARVERSLAGEN	57
WEBREDACTIE	59
COMMISSIE ZEELANDPAVILJOEN	61
WERKGROEP BOUWKUNST	64
WERKGROEP CULTUURHISTORIE	66
WERKGROEP GEOLOGIE	69
WERKGROEP MUZIEK	74
BIJLAGE: CHRONOLOGISCH EN TOEGELICHT OVERZICHT VAN EEN SELECTIE VAN AANWINSTEN VOOR DE COLLECTIES IN HET JAAR 2024	75

Voorwoord

Elk jaar is er bij de voorbereidende vergadering voor de nieuwe editie van *Archief-II* discussie over de titel en de ondertitel. De titel geeft het jaar van uitgave aan en de ondertitel het jaar waarvan de verslagen worden gepresenteerd. In dit geval: *Archief 2025* bevattende de verslagen over het jaar 2024. Als ik dit zo opschrijf en teruglees, is het volkomen duidelijk: een jaarverslag kun je op z'n vroegst pas schrijven in januari van het volgende jaar. Op het moment echter dat ik het gloednieuwe boek in handen krijg en de geur van drukinkt en papier mijn reukorganen prikkelt – voor iemand die decennialang met versgedrukte boeken heeft gewerkt, een blijvend opwindende gebeurtenis – slaat de twijfel toe: wat is het nu, een jaarboek 2025 of een jaarboek 2024? Ik lees dan ter geruststelling snel de ondertitel en spiegel mezelf voor dat de lezer dit ook wel zal doen, maar tegelijkertijd weet ik dat dit in de meeste gevallen waarschijnlijk niet gebeurt. En dan is het oordeel snel geveld: de stoet van redacteurs die bij de productie van het boek betrokken is geweest heeft een fout gemaakt: is het nu 2024 of 2025? Voor volgend jaar nog maar eens op de agenda zetten. Kan het echt niet anders?

Niet dus. Ook dit jaar hebben we de mogelijkheden nog eens op een rij gezet. Aan de vermelding dat het boek gaat over de jaarverslagen 2024 valt niet te torren: dat is een hard feit en het zijn zeker niet de jaarverslagen 2025: die komen pas in 2026. Het uitgevejaar dan maar veranderen? Dat is een mogelijkheid, maar dan moet het boek al in november van het jaarverslagenjaar naar de drukker, anders halen we de deadline van verzenden niet: uiterlijk in de eerste week van het nieuwe jaar. Maar ja, dan mis je anderhalve maand van het jaar waarover de jaarverslagen gaan. Die kun je natuurlijk behandelen in de verslagen over het nieuwe jaar met als gevolg dat de ondertitel niet meer klopt, behalve dan wanneer je in de ondertitel de maanden gaat benoemen: de jaarverslagen van november 2024 tot november 2025.

Volgt u het nog? De redactie op dat punt aanbeland niet meer. De uitkomst van de discussie is dan ook ieder jaar hetzelfde: gewoon doen zoals we het altijd doen, al kunnen we een tijdje de woorden 'jaar' en 'verslagen' niet meer aanhoren. Tot de volgende vergadering dan.

Middelburg, 15 september 2025,
namens de Commissie tot redactie van *Archief II*,
Peter van Druenen

Jaarverslag van de secretaris van het bestuur over 2024

Bestuursvergaderingen

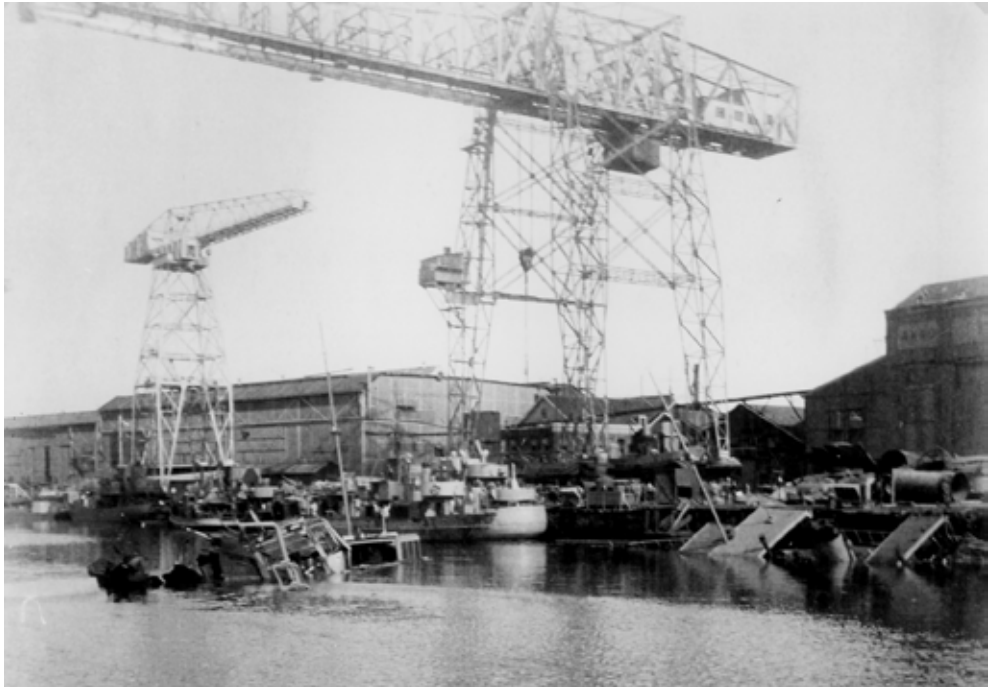
Het bestuur heeft in het verslagjaar tien keer vergaderd en wel op 22 januari, 21 februari, 27 maart, 24 april, 15 mei, 15 juli (schriftelijk), 11 september, 16 oktober, 20 november en 18 december. De vergaderingen vonden afwisselend plaats bij elk van de bestuursleden thuis.

Algemene ledenvergaderingen

Er zijn twee algemene ledenvergaderingen gehouden, te weten op 22 mei en op 27 november. Beide vergaderingen vonden plaats in de ZB Bibliotheek van Zeeland in aanwezigheid van de leden.

Op 22 mei was er na de pauze de opvoering van een eenakter met historische lading: *Dansen op Der Boede* van Stichting Valreep met Wilma Selen (tekst en regie: Rens Schot). Het stuk gaat over Martien Beversluis, NSB-burgemeester van Veere, begin jaren '40. In *Dansen op der Boede* kijkt zijn vrouw (Jo Verstraate, meer bekend als Dignate Robbertz, schrijfster van de bekende Zeeuwse streekroman *Jikkemien*) terug en spreekt zich uit, over haar man, over zichzelf, over goed en fout in de oorlog. Een ontroerend verhaal waarin het complexe leven van personen verweven wordt met de historie van Zeeland.

Op 20 november werd na de pauze een theaterstuk met historische lading opgevoerd: *Het verweer* van Stichting Valreep met de acteur Mels Hoogedoorn (tekst en regie: Rens Schot). Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog wordt Hendrik Wouter Van Tijen benoemd tot directeur van de Koninklijke Maatschappij De Schelde in Vlissingen. Hij staat niet te springen om die positie, maar weigeren is geen optie. De Duitsers hebben werk voor De Schelde. Alle werknemers zijn

Koninklijke Maatschappij De Schelde. Afbouwkade noord en Dokhaven met gezonken schepen Prins Willem I en Oosterschelde van de Provinciale Stoombootdiensten na een bomaanval op 31 mei 1943 (Bron: Zeeuws Archief, Fotocollectie Vlissingen, nr 52768).

afhankelijk van deze scheepswerf, maar in feite geldt dat voor heel Walcheren: kleine bedrijven, middenstanders, bijna iedereen zit aan De Schelde vast. Maar meewerken is collaboratie. Van Tijen kiest voor werk. Een keuze ingegeven vanuit de zorg voor zijn personeel, maar ook vanuit zijn persoonlijk leven. Na de oorlog wordt hij veroordeeld. In *Het Verweer* spreekt de directeur zich uit.

Aanwinsten

In 2024 werden de volgende collecties uitgebreid met schenkingen en aankopen: Boeken en Ruilverkeer, Handschriften, Zelandia Illustrata, Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen, Munten en Penningen, Natuurhistorische Voorwerpen en overige Naturalia. U leest hierover meer in de betreffende jaarverslagen.

Legaten

In 2024 werden twee legaten ontvangen: € 147.000 uit de nalatenschap van C.J. Vogel en € 15.000 uit de nalatenschap van P.J. van Sluijs.

Pers

Het Genootschap maakte ook in 2024 weer regelmatig zijn opwachting in de Zeeuwse én de landelijke pers. Deze berichten zijn terug te vinden op onze website: <https://kzgw.nl/nieuws/>.

Nieuwsbrieven

Er werden in het verslagjaar zeventien nieuwsbrieven verstuurd. Deze zijn allemaal terug te lezen op <https://kzgw.nl/nieuwsbrief-archief/>.

Boekwinkeltje

Het KZGW heeft in de ruim 250 jaar van zijn bestaan honderden titels uitgegeven. In ons magazijn bevindt zich nog een aanzienlijke voorraad boeken vanaf 1900. Op Boekwinkeltjes.nl heeft het Genootschap zijn eigen boekwinkeltje kunnen inrichten. Er staan inmiddels enkele honderden titels te koop, waaronder ook niet door het KZGW uitgegeven boeken. Het aanbod is in 2024 uitgebreid met een schenking van 1200 boeken van antiquariaat Secundus uit Ter Hole.

Bestuur en administratie

In de samenstelling van het bestuur hebben drie wijzigingen plaatsgevonden: de bestuursleden drs. Sabine Bierens en Margot Verhagen namen afscheid. In de ALV van 20 november werd als nieuw bestuurslid benoemd: Gerard Basset MFP. Per 1 januari was de functie van secretaris nog vacant. De functie van secretaresse werd vervuld door Els van Adrichem.

Leden

Het aantal leden op 31 december 2024 bedroeg 814 (onder wie 640 hoofdleden, 23 periodieke leden, 9 ereleden, 34 huisgenootleden en 8 jeugdleden en 48 digitale leden). In 2024 waren er 23 organisaties waarmee het Genootschap een zogenaamd ruilabonnement onderhield voor wat betreft de wederzijdse publicaties. Negentien ruiladressen bevonden zich in Nederland en veertien ruiladressen in het buitenland. Er waren vier begunstigers. In 2024 waren er 70 nieuwe leden. Er waren 54 uitschrijvingen door overlijden en opzeggingen.

Samenstelling bestuur, werkgroepbesturen, commissies en administratie (actuele lijst per 23 mei 2025)

Hare Koninklijke Hoogheid prinses Beatrix is beschermvrouwe van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Bestuur

dr. P.G. (Peter) van Druenen, voorzitter
G. (Gerard) Basset MFP, lid
dr. J.L. (Hannie) Kool-Blokland, lid
drs. J.M. (To) Verhaeghe de Naeyer, thesaurier
Vacature

Adviseurs bestuur

drs. C.E. (Katie) Heyning (Collectie)
G. (Gerard) van der Wal (Public relations)

Secretariaat

E. (Els) van Adrichem (secretaresse KZGW)
F. (Francisca) van den Berge (ondersteuning secretariaat)
drs. A.F.M. (Dick) de Bruin (Boekwinkeltje)
E. (Els) Kees (Boekwinkeltje)
H. (Henri) van Mill (Boekwinkeltje)

Werkgroep Cultuurhistorie

prof. dr. A. (Arjan) van Dixhoorn, voorzitter a.i.

H. (Herman) Heijboer, secretaris

drs. C.M. (Marcel) Rijken, penningmeester

drs. E.J. (Eva) Cossee

dr. P.G. (Peter) van Druenen

A. (André) Kastelein

dr. G.E. (Gerard) van Keken

Werkgroep Bouwkunst

ir. J.J.H.M. (Joris) Molenaar, voorzitter

ir. J.H. (Hans) Sinke

dr. J.J. (Johan) de Koning

G. (Gerard) van der Wal

drs. B.I. (Berit) Sens

Werkgroep Geologie

H.K. (Hester) Loeff, voorzitter

L. (Lex) Kattenwinkel, secretaris

J.N.A. (Jan) de Quaasteniet, penningmeester

F. (Frans) Frenken

M. (Max) Pijpelink

Werkgroep Muziek

J. (Jos) Vogel, voorzitter

A. (André) Poortvliet, secretaris

N.-J. (Nico-Jan) Valk, penningmeester

Coördinatiecommissie Verzamelingen

P.J. (Paul) Aarssen

A. (Aagje) Feldbrugge

drs. G.R. (Gerard) Heerebout

drs. C.E. (Katie) Heyning

drs. R.M. (Ronald) Rijkse

drs. A. (Arnold) Wiggers

Conservatoren

P.J. (Paul) Aarssen, Boeken

dr. J.P. (Jan Piet) Bekker, Natuurhistorische Voorwerpen, Landzoogdieren

R. (Rob) Bertijn, Boeken

M.E.J. (Mark) Bosselaers, Natuurhistorische Voorwerpen, Zeezoogdieren

drs. F. (Erik) van der Doe, Volkenkundige Voorwerpen

A. (Aagje) Feldbrugge, Archeologische Voorwerpen

drs. V. (Veronica) Frenks, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

drs. E.J.M. (Liesbeth) van der Geest, Volkenkundige Voorwerpen

M. (Michel) van Gessel, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata (cartografie)

M. (Marianne) Gossije, Historische Voorwerpen

drs. G.R. (Gerard) Heerebout, Naturalia

drs. C.E. (Katie) Heyning, Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen

drs. K-J.R. (Karel-Jan) Kerckhaert, Munten en Penningen

dr. A.P. (Aad) de Klerk, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata (cartografie)

E. (Edward) de Landmeter, Mineralen en Gesteenten

H.K. (Hester) Loeff, Natuurhistorische Voorwerpen, Landzoogdieren

drs. J. (Jan) van Loo, Handschriften

P.W. (Peter) Moerdijk, Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken

ir. J.J.H.M. (Joris) Molenaar, Houten Gevel

F.A.D. (Freddy) van Nieulande, Natuurhistorische Voorwerpen, Mollusken

drs. R.M. (Ronald) Rijkse, Handschriften

M. (Rien) Sanderse, Munten en Penningen

drs. B.I. (Berit) Sens, Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

J. (Jos) Vogel, Muziekinstrumenten

Commissie Communicatie

drs. J.J.I.M. (Jan) van Damme, hoofdredacteur

dr. P.G. (Peter) van Druenen

drs. M. (Michel) van Gessel

K. (Karel) Meertens

G. (Gerard) van der Wal

Commissie Jeugd

dr. P.G. (Peter) van Druenen, voorzitter
drs. M. (Michel) van Gessel
drs. C.E. (Katie) Heyning
dr. H. (Helle) Hochscheid
drs. G. (Gertrude) van de Ketterij
M. (Marieke) van de Laar MSc
M.T. (Tilly) Stroo-Smit

Commissie tot redactie van Archief en Werken

drs. I.J. (Ivo) van Loo, voorzitter
drs. R. (Rob) Frederiks, secretaris
prof. dr. H.J.M. (Henk) Nellen, hoofdredacteur
dr. P.G. (Peter) van Druenen, beeldredacteur
M. (Monique) Huis in 't Veld-Rijk MA
drs. B. (Bettina) Ketels-Boom
drs. M. (Marcel) Rijken

Commissie tot redactie van Archief Jaarverslagen

dr. P.G. (Peter) van Druenen, voorzitter
drs. E.G.M. (Elly) Adriaansz
M. (Marianne) Gossije
J.Th.A. (Cootje) Guldenmund- Doorenbos
drs. A. (Arnold) Wiggers

Commissie tot redactie van Tijdschrift Zeeland

drs. J.J.I.M. (Jan) van Damme, hoofdredacteur
mr. B. (Bram) Minderhoud, eindredacteur
drs. M. (Margriet) Verhoef, beeldredacteur
ing. M.A. (Mark) Buise
Ch. (Chiel) Jacobusse
dr. A.P. (Aad) de Klerk
M. (Mario) Molegraaf
M.A. (Monique) Wagenveld-Heeren

Commissie Zeelandpaviljoen

A. (Aagje) Feldbrugge
M. (Marianne) Gossije
drs. C.E. (Katie) Heyning
M. (Rien) Sanderse
drs. A. (Arnold) Wiggers

Webredactie

drs. V. (Vivian) Deegens
dr. P.G. (Peter) van Druenen
M. (Marianne) Gossije
prof. dr. P.A. (Peter) Henderikx
drs. I.J. (Ivo) van Loo
drs. J. (Jan) van Loo
drs. B. (Bernhard) Meijlink
dr. C.J.M. (Kees) Musters
drs. C.M. (Marcel) Rijken
ir. A. (Bram) Verkruysse
S. (Saskia) Vroonland

Jaarverslag van de Coördinatiecommissie voor de Verzamelingen over 2024

Samenstelling

In het verslagjaar heeft drs. J.M.G.(Anna) de Bruyn (Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata) besloten haar conservatorschap te beëindigen, waarmee ook haar zetel in de Coördinatiecommissie voor de verzamelingen verviel. Aan het eind van het verslagjaar bestond de commissie (door betrokkenen Coco genaamd) uit P.J. Aarssen (Boeken), A. Feldbrugge (Archeologische Voorwerpen), drs. G.R. Heerebout (Naturalia), drs. C.E. Heyning (Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen), drs. R.M. Rijkse (Handschriften) en het zogenaamde buitenlid drs. A. Wiggers. Katie Heyning leidde de bijeenkomsten en Arnold Wiggers stelde de verslagen (inclusief dit jaarverslag) op.

Bijeenkomsten

De Coco is viermaal bijeengewees in de zogenaamde conservatorenkamer in het Zeeuws Archief.

Conservatoren

In de loop van het verslagjaar hebben drs. J.G.M. (Anna) de Bruyn en P.W. (Peter) Moerdijk hun conservatorschap neergelegd.

Conservatorenbijeenkomsten

De conservatoren zijn in 2024 op 25 mei en op 16 november in ZB Bibliotheek van Zeeland bijeengewees voor het halfjaarlijkse overleg. In dit overleg is aandacht voor lopende zaken en worden algemene thema's besproken.

In het overleg van 25 mei stond de borging van kennisoverdracht centraal. Ervaring heeft geleerd dat de overdracht van kennis over de (deel)verzameling van conservator op conservator door omstandigheden niet altijd ideaal kan verlopen.

In de bijeenkomst is gediscussieerd over mogelijkheden om dataverlies zoveel mogelijk te voorkomen. Het onderhouden van een database met standplaatsregistratie is een eerste vereiste, met daaraan gekoppeld een centrale opslag van gegevens over de collectieonderdelen. De Coco heeft het bestuur gevraagd hier mogelijkheden voor te openen.

In het najaarsoverleg is onder meer gesproken over de ervaringen van conservatoren met de tentoonstellingen van het Genootschap in de ZB Bibliotheek van Zeeland. Voor 2024 en ook 2025 ligt de nadruk op het laten zien van de breedte van de collectie. Voor de collectie bestaat in het vademecum een algemeen collectieprofiel, dat ook leidend is bij het verwerven via aankoop of schenkingen van voorwerpen. Voor de meeste deelcollecties bestaat een toegesneden profiel, dat zo hier en daar actualisering behoeft. Het streven is om dit voor alle deelcollecties voorhanden te hebben.

Werkzaamheden

In het jaar 2024 is de collectie van het Genootschap met schenkingen en aankopen uitgebreid, zoals in de verslagen van de conservatoren te lezen is. Over het al dan niet accepteren beslist het bestuur, dat hierin door de commissie wordt geadviseerd.

Projecten

- De Collectie Hubregtse is inmiddels in de catalogus van de ZB Bibliotheek van Zeeland opgenomen. Behalve het kastnummer (MAG 3142 A (9 dozen) is hier ook de plaatsingslijst raadpleegbaar, zodat ook op afstand een indruk van de inhoud verkregen kan worden.
- Het administratief archief 1969-2011 is verpakt, geordend en overgedragen aan het Zeeuws Archief. Voor het raadplegen van het archief is in verband met de in de stukken voorkomende persoonsgegevens toestemming van het bestuur nodig.
- Het onderzoek naar mogelijk ongemakkelijk erfgoed binnen de collectie van het Genootschap heeft in het verslagjaar mondjesmaat aandacht gehad.
- De lijst met niet-vindbare stukken of vermissingen heeft geleid tot procedurele aanpassingen bij de bruikleennemers.
- Een nieuwe activiteit betreft het in kaart brengen van alle gedrukte catalogi. Vervolgens zal een onderzoek gestart worden naar de catalogi bij de bruik-

leeninstellingen met het doel deze niet alleen te registreren, maar ook eventuele aantekeningen te administreren.

Vertegenwoordiging

De Coco is in de bestuursvergaderingen door Katie Heyning vertegenwoordigd. Arnold Wiggers heeft namens de commissie zitting in de Commissie tot redactie van Archief-Jaarverslagen en de Commissie Zeelandpaviljoen.

Collectie Online 2024

In dit kalenderjaar werden ruim 1650 nieuwe records ingevoerd in de Collectie Online. Steeds meer conservatoren werken actief mee aan het vullen van deze database. Aan het eind van het jaar waren in totaal 8188 boeken, handschriften en objecten uit de verschillende verzamelingen van het Genootschap, 3687 personen en 13923 afbeeldingen in de Collectie Online te vinden. Dankzij een schenking van mevrouw M. Berkvens-Broekhuysen met het oogmerk genealogisch onderzoek naar de Zeeuwse elite en in het bijzonder de familie Van Citters te bevorderen, konden weer diverse dossiers geplaatst worden. In 2025 zal deze reeks worden voortgezet.

Nog steeds wordt veel tijd besteed aan systematisch onderzoek in de oude catalogi, notulen, rekeningen en jaarverslagen van het Genootschap opdat koppelingen van objecten met hun schenkers tot stand kunnen worden gebracht. Archiefstukken en oude catalogi zijn in de records via links rechtstreeks in te zien. Bij oude drukken wordt waar mogelijk een link naar Google-books opgenomen, zodat men de boeken ook kan inzien. Het aanleggen van nieuwe collecties zoals de collecties Jeugdboeken, Vliedbergen en Verloren Erfgoed maken het zoeken binnen de verzamelingen eenvoudiger.

Daarnaast worden nu systematisch alle leden en directeuren van het Genootschap vanaf 1769 tot 1940 ingevoerd (waar mogelijk met portret) met koppelingen naar de archiefstukken waarin zij vermeld worden. Een enorm karwei dat nog veel tijd zal kosten, maar dat nu al zijn vruchten afwerpt.

De redactie van de Collectie Online bestond in 2024 uit Judith Adriaanse, Julia de Bruyckere, Marianne Gossije en Katie Heyning.

Jaarverslagen van de Conservatoren over 2024

Archeologische Voorwerpen

Conservator Aagje Feldbrugge bericht als volgt:

Dit jaar heb ik een aantal lezingen kunnen geven om de archeologische collectie van het Genootschap onder de aandacht te brengen.

- Op 19 januari: over de vroegmiddeleeuwse handelsnederzetting Walichrum op het Fries-Gronings-Ostfries Redbad-congres in Aurich, Duitsland.
- Om het boek *Steenrijk Domburg* en de geschiedenis rond de Nehalenniastenen van Domburg onder de aandacht te brengen gaf ik lezingen op 24 januari in het RMO te Leiden en op 24 juni in het MuZEEum te Vlissingen - beide met co-auteur Katie Heyning -, op 31 juni op de Dag van het Romeinse Aardewerk aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen en op 15 november op het Reuvenscongres in Den Haag. Alle lezingen leverden waardevolle nieuwe contacten op.

Op 8 januari bezochten kralendeskundige Mette Langbroek en archeoloog Maurice Janssen het Zeeuws Museum en het Zeeuws Archeologisch Depot. Mette bestudeerde hier de middeleeuwse kralen die gevonden zijn aan de noordkant van Walcheren en op de Kop van Schouwen.

Op 17 mei zijn een aantal bronstijdartefacten: de bloedzuigerfibula G3271-02, de geoogde knopspeld G3271-04, de pijlpunt G3271-03, de lanspunt G3271-01 en een drietal spiraalvormpjes GA0414, (depot Zeeuws Museum) in Leiden onderzocht. Deze artefacten zijn alle in de eerste helft van de

Mette Langbroek bij de kralen in het ZM. Foto KZGW.

twintigste eeuw op Schouwen gevonden. Op verzoek van de universiteiten van Groningen en Leiden en het RMO is deze dag de samenstelling van het brons onderzocht ten behoeve van een overzicht met een verbeterde datering van alle bronstijdartefacten die in Nederland gevonden zijn. De fibula is onderworpen aan een zogenaamde ablatietest, de andere artefacten zijn door middel van röntgenfluorescentiespectrometrie (XRF) onderzocht. Hiermee is het gehalte van verschillende metaalsoorten in een legering te meten. Iedere legering is kenmerkend voor een bepaald tijdperk. Ook de voor de zekerheid meegenomen vier stukjes van een armband 879-01-5 (Zeeuws Archeologisch Depot), tevens gevonden op Schouwen, bleken gezien het loodgehalte uit de bronstijd te stammen.

Erfgoed Zeeland is de coördinator van het project Beach Archaeology | Strandarcheologie. Het doel is om de ‘Zeeuwse limes’ te reconstrueren: hoe verdedigden de Romeinen de monding van de Schelde en hoe kunnen we de gevonden resten van hun aanwezigheid nu interpreteren. Gedurende het hele jaar zijn er diverse bijeenkomsten geweest die ik zoveel mogelijk heb bijgewoond. Het Genootschap heeft een vrij uitgebreide collectie strandvondsten van het noordstrand van Walcheren, waaronder de bijzondere verzameling aardewerk die mevrouw Mia Gerhardt in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw verzamelde en zorgvuldig registreerde in een multomapje. Deze en eerdere vondsten van het strand komen nu ook in beeld voor onderzoek (<https://www.erfgoedzeeland.nl/projecten-en-dossiers/beach-archaeology/>).

Samen met enkele leden van de AWN schrobde ik op 19 en 22 augustus de fundamente van de gebouwen van het verdronken Nieulande schoon om ze te kunnen laten fotograferen en in te meten door senior-archeoloog Hans Jongepier van Erfgoed Zeeland. Een kleine eeuw geleden hadden de leden van het Zeeuws Genootschap, gezien de foto’s en de tekening die toen zijn gemaakt, voornamelijk oog voor de kerk. In de eenentwintigste eeuw wil men ook de rest van het dorp in kaart brengen. Naast de zuidoostelijke buitenmuur van de kerktoren vond ik een kleine bakstenen profielsteen, onderdeel van een ronde pilaar. Deze gaat nu naar het provinciaal depot.

Bertil van Os onderwerpt onze lanspunt aan XRF-onderzoek. Foto KZGW.

Het strandoverzicht van Mia Gerhardt: scan uit het multomapje.

Scherf van een Romeins dekseltje met pootafdrukjes, gevonden door M. Gerhardt. Foto KZGW.

Fundament van de kerktoren van Nieulande, juni 1925: foto Jan G. Sloff. ZA-KZGW 295-2975-4.

Schoongeborsteld fundament van de kerktoren van Nieulande, augustus 2024. Foto Hans Jongepier.

In de archeologische collectie van het KZGW bevinden zich ook verschillende objecten uit Nieuulande, verzameld in de vorige eeuw, voordat de Provinciaal Archeologische Dienst werd ingesteld; zie <https://kzgwonline.nl/>

De *Portable Antiquities Netherlands*, de PAN, deed een verzoek om onze metalen voorwerpen op zijn website te publiceren. Opgericht om de kennis over gevonden voorwerpen van detectorzoekers uit het hele land veilig te stellen, is het voor de PAN gebruikelijk om de gegevens van vinders en de herkomst van hun vondsten niet openbaar te tonen. Wij hebben aangegeven dat we dat voor het Zeeuws Genootschap juist wel zichtbaar willen hebben om onderzoekers aan te trekken. Onze vondsten zijn bovendien lang geleden verkregen en de vindplaatsen bestaan vaak niet meer. Het aanleveren van de gegevens en foto's neemt de nodige tijd in beslag, maar zal ons veel kennis opleveren aangezien het materiaal door specialisten gedetermineerd zal worden; zie <https://portable-antiquities.nl/pan/#/public>. En verder werkte ik door aan een verbeterde inventarisatie en determinatie van de collectie. Zo wees het hiervoor genoemde metaalonderzoek uit dat vier stukjes armband inderdaad uit de bronstijd stammen. Ook bleek een te boek staand zilveren lepelsteeltje (0032-017), eind negentiende eeuw gevonden op het strand van Domburg-Oostkapelle, een deel van een zeventiende-eeuwse haarnaald te zijn - met dank aan Katie Heyning.

Fragment van een zeventiende-eeuwse haarnaald. Foto KZGW.

Boeken en Ruilverkeer

De conservatoren Paul Aarssen en Rob Bertijn berichten als volgt:

Aanwinsten

Dit jaar werden enkele grote schenkingen ontvangen. Allereerst de omvangrijke schenking – circa 800 werken – van antiquariaat Secundus uit Terhole. Hierin zat veel Zeeuws en vooral ook Zeeuws-Vlaams materiaal dat niet of als een enkel exemplaar in ZB Bibliotheek van Zeeland aanwezig was. Een aantal exemplaren dat wel in de ZB of bij het Genootschap aanwezig was werd toch opgenomen omdat het een handtekening of opdracht van de auteur bevatte. Het resterende deel wordt beetje voor beetje aan Boekwinkeltjes toegevoegd.

Conservator Marianne Gossijne schonk een boek over Albrecht Dürer met een Zeeuws tintje: *Albrecht Dürers schriftlicher Nachlass* / hrsg. Ernst Heidrich. Berlin, 1908. Hierin een ex libris van Jan Heijse en een niet zo bekend logo van boekhandel Van Benthem & Jutting.

Daarnaast kreeg het Genootschap van haar een verzameling kinderboeken waarvan een aantal door Rob is opgenomen in de Collectie Online. Het blijkt dat bij de bezoekers van deze site erg veel belangstelling bestaat voor deze kinderboeken. Het zou mooi zijn als te zijner tijd ook de hele collectie Landwehr-Vogels kon worden opgenomen.

Met de ZB werd tweemaal vergaderd. Er werd ook kennisgemaakt met de nieuwe conservator Bijzondere Collecties Sanne van Splunter. Verheugend is dat

het catalogiseren nu voortvarend is opgepakt en dat daardoor de in het vorig verslag genoemde achterstanden voor een groot deel zijn weggewerkt.

Naast de al genoemde kinderboeken werd onder meer ook een aantal delen uit de Doré-collectie (schenking mr. Th. G. van Eck in 1945) in de Collectie Online opgenomen. Bij het invoeren blijkt dan weer wat een prachtige collectie dat is.

Ruilverkeer

Coördinator Ruilverkeer Arnold Wiggers meldt dat het aantal ruilabbonnementen in 2024 constant gebleven is.

Handschriften

Conservator Jan van Loo bericht als volgt:

Collega-conservator Ronald Rijkse kon zich door zijn fysieke toestand dit jaar niet actief bezighouden met de collectie.

Collectie J.A. Hubregtse

De handschriften behorende bij de archeologische collectie van J.A. Hubregtse waren reeds jaren geleden van het Provinciaal Archeologisch Depot bij Erfgoed Zeeland overgebracht naar de ZB en zijn in 2023 opnieuw geordend. De verzameling bestaat uit allerlei aantekeningen op alle mogelijke (papieren) dragers, van snippetje tot vellen en cahiers. Van een groot gedeelte van de handschriften is een typoscript bijgevoegd. De verzameling omvat negen dozen en heeft als plaatskenmerk MAG 3142 A, doos 1-9. De plaatsingslijst, destijds gemaakt door Dicky de Koning-Kastelijns, is door Aagje Feldbrugge en Arnold Wiggers aangevuld. De collectie is vindbaar in de catalogus van de ZB, waar ook de plaatsingslijst als PDF raadpleegbaar is.

Pentekeningen van Bertha Ogterop uit 1879

Van de heer A.A. de Veer is opnieuw materiaal van Albertha Petronella (Bertha) Ogterop (1860-1936) ten geschenke ontvangen. Het betreft twee schetsboekjes uit 1879 die in de Handschriftencollectie worden geplaatst, waar zich ook een drietal schetsboekjes uit de jaren 1886, 1892 en 1902-1910 bevinden, die evenwel eigendom van de ZB zijn. De schetsboekjes met daarin pentekeningen dienden als voorstudies. Jarenlang was Bertha Ogterop namelijk illustrator van kinderboeken. Ook daarvan bezit de ZB enkele exemplaren. De pentekeningen in deze twee delen behelzen huiselijke of sprookjesachtige taferelen en oefeningen met

Twee pentekeningen door Bertha Ogterop.

portretten. Bij de boekjes is ook een afschrift van haar testament met aantekeningen gevoegd.

Collectie Waalko Jans Dingemans jr. (1912-1991)

In oktober 2023 is bij het opruimen van de conservatorenkamer in het Zeeuws Archief handschriftelijk materiaal aangetroffen afkomstig van Waalko J. Dingemans jr. Het betreft correspondentie in verband met de voorgenomen uitgave van een boek over de literatuur, de schilderkunst en de grafische kunst in Zeeland. Werktitel: *Zeeland in de letterkunde en de schilderkunst, vroeger en nu*. Er zijn veel doorslagen en veel brieven, geschreven of getypt, soms in het net, soms nog in het klad. Het is moeilijk in te schatten of deze collectie cultuurhistorisch inhoudelijk belangwekkend is, maar hij geeft in ieder geval een inkijkje in wat er komt kijken bij het maken van een boek in een wereld vlak na de Tweede Wereldoorlog en zonder internet.

De ordening had nogal wat voeten in de aarde, de uitwerking ervan nog meer. Er zijn overzichten van op te nemen schilders en hun kunstwerken; brieven van en aan medewerkers aan het boek; idem aan en van enkele kunstschilders, onder wie Charley Toorop; idem aan en van diverse uitgevers en fotografen. Daarnaast waren er contacten met diverse musea in het buitenland. Zover bekend is de encyclopedie nooit verschenen. De verwerking is tot ongeveer de helft voltooid.

Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

De conservatoren Veronica Frenks en Aad de Klerk berichten mede namens Michel van Gessel als volgt:

2024 was een jaar met overgangen. Anna de Bruyn heeft met het oog op haar werkzaamheden elders het conservatorschap neergelegd. Er zijn in 2024 gesprekken gevoerd met aspirant-conservatoren om in de ontstane lacunes te voorzien. Gery Boneschansker is inmiddels aan een proefperiode begonnen en beschrijft de prentbriefkaarten en foto's, die waren blijven liggen.

De conservatoren Michel van Gessel en Aad de Klerk hebben enkele malen overleg gepleegd, onder andere met de voorzitter van het Genootschap en vertegenwoordigers van de ZB Bibliotheek van Zeeland, over de mogelijkheid van het organiseren van een brede, aan Zeeuwse oude kaarten gewijde expositie. Uiteindelijk is besloten, gelet op diverse randvoorwaarden, daarvan af te zien.

Beheerscommissie

In 2024 waren Leo Hollestelle en Eef van Brummelen vanuit het Zeeuws Archief contactpersoon voor het Genootschap. Eef heeft samen met Anna een aanwinstenschema gemaakt waardoor er goed overzicht gehouden kan worden van de voortgang. Zowel Anna als Eef zijn in 2024 met hun werkzaamheden gestopt, waardoor het bijhouden opnieuw gekaderd moet worden. Door omstandigheden waren er dit jaar geen vergaderingen van de beheerscommissie. De conservatoren zijn wel bij elkaar geweest en lopende zaken werden ter plekke opgelost.

Aanwinsten 2023

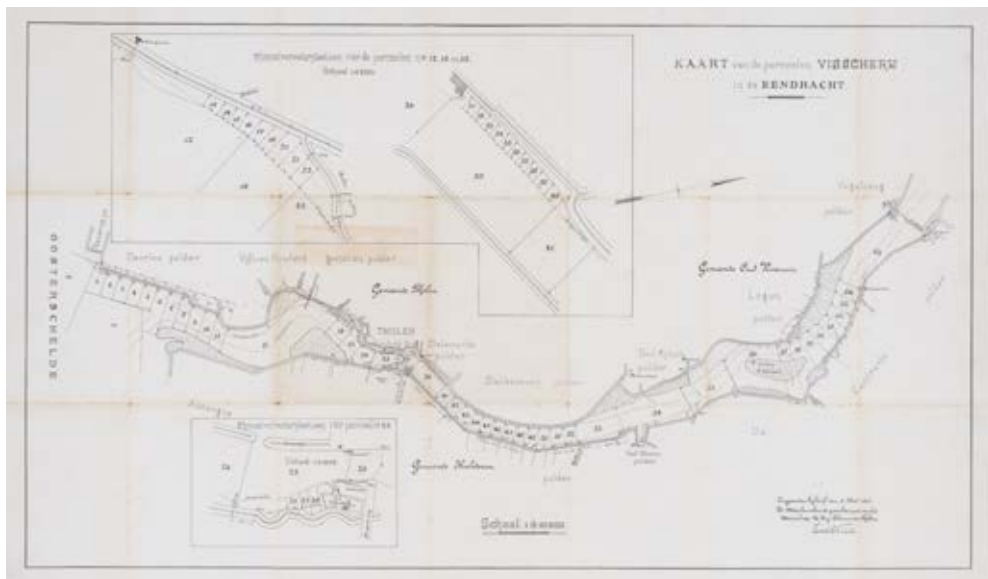
De schenking van Erik Velhorst uit 2023 heeft in 2024 plaatskenmerken gekregen: portret van Meester Mertens uit 1815 (ZA 298-1090), een portret van Jannetje Wisse, waarschijnlijk gemaakt door Adriaan Gerrit van Prooijen (1796-1854) (ZA 298-1091), een klein portret van een vrouw, waarschijnlijk Geertruide Maria Stiggelbout (1813-1867) (ZA 298-1092), een tekening van de abdijtoren (ZA 298-1093) en een leporello getiteld Souvenir de Middelbourg bestaande uit tien aaneengeschakelde foto's die rond 1890 zijn gemaakt (ZA 298-1094).

De door het Genootschap aangekochte aquarel van Jan Striening (1827-1903) met als voorstelling de Vierschaar in het Oude Stadhuis van Veere heeft als plaatskenmerk ZA 298-1095 gekregen.

De vijf door Gerard Heerebout in 2023 geschonken kaarten van de Oosterschelde werden door het Zeeuws Archief voorzien van definitieve beschrijvingen

en plaatskenmerken die hierna bij wijze van voorbeeld in extenso zijn weergegeven:

- ZA 1085. z.j.. Kaart voorstellende de kust van Zuid-Beveland, van (een gedeelte van) de Oost-Bevelandpolder tot en met de Tweede Bathpolder, met, van oost naar west genummerd (1 t/m 40): oesterputten (?) / Maker onbekend. Kaart (1, blad 27,5 x 47 cm).
- ZA 1086. na 1905. Kaart voorstellende een gedeelte van de Grevelingen ter hoogte van Bruinisse, met genummerde aanduiding van mossel- en of oesterpercelen (?), en in blauw de laagwaterlijn in 1905 / Maker onbekend. Kaart (1, blad 20 x 34 cm).
- ZA 1087. 1912. Kaart van de visscherijen in de Oosterschelde. Oostelijk deel. De legenda duidt de staat van verontreiniging van de mossel- en oesterpercelen aan: van 'buitengewoon zuiver' tot 'buitengewoon sterk verontreinigd'. Buiten de kaart: 'Staat der oppervlakten van de perceelen op de Bergschebank' / 'De Waterbouwkundig opzichter v/h Waterschap Schouwen. N. Boot'. - Schaal 1:25.000. - (Bogaerts-Petit, Breda, drukker). Kaart (1, in kleur, blad 53 x 76 cm).

Kaart van de visscherijen in de Oosterschelde. Oostelijk deel. Zeeuws Archief, Collectie KZGW, Zelandia Illustrata, deel I, nr 1087.

- ZA 1088. 1908. *'Kaart van het Calamiteuse Waterschap Bruinisse, behorende bij het adres, d.d. 31 Januari 1908, van inwoners van Bruinisse, waarop met rood is aangeduid de te bouwen Suatiesluis aan het Mastgat'*. Kaart voorstellende een gedeelte van de Bruinissepolder, met de oude suatiesluis uitmondend in de haven, en (in rood) de nieuw te bouwen suatiesluis met dammen ter hoogte van De Kraag; ook aangeduid: 'mosselvisscherijperceelen' en oesterpercelen (?) / Maker onbekend. Kaart (1, blad 33,5 x 37,5 cm).
- ZA 1089. z.j. *'Kaart van de Krabbekreek, van de Mosselkreek en van de Eendracht'*. Kaart met genummerde aanduiding van oesterpercelen ?, met specifiek aangeduid: put Bona Fides, put Compagnie, put Mij. Eensgezindheid, put W & F. Moelker en put Tholensche Oestercultuur-Mij. nabij de stad Tholen / Maker onbekend. Schaal 1:25.000. Kaart (1, blad 51 x 79,5).

Aanwinsten 2024

Een door een onbekende geschonken foto van de kerk in 's-Gravenpolder is door Gery Boneschansker beschreven (ZA 298-1097).

Twee prenten van Jan Arends over het buiten Noordhout in Serooskerke zijn geschonken door Roel Ubels uit Serooskerke. Veronica Frenks heeft een beschrijving gemaakt (ZA 298-1096.1 en 298-1096.2).

Contacten

Verschillende onderzoekers en andere belangstellenden hebben gecorrespondeerd over de inhoud van de collectie met de conservatoren.

Publicaties

Aad de Klerk heeft in dit jaar een bijdrage gepubliceerd in nummer 2 van het Tijdschrift Zeeland met als titel Een 'verbritste' kaart van Walcheren in 1809 [betreft Zelandia Illustrata I, inv. nr. 249].

Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen

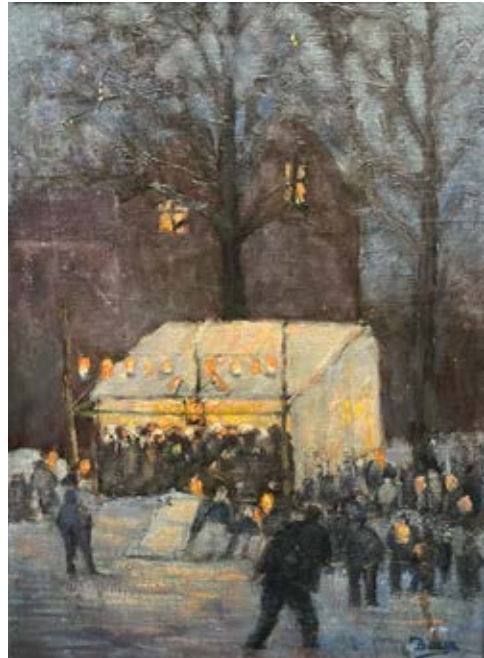
Conservatoren Katie Heyning en Marianne Gossije berichten als volgt:

Zij hebben zich in 2024 wederom beziggehouden met het onderzoek naar de herkomst van de objecten in de Genootschapscollectie. Herkomstgegevens en informatie over de verwerving door het Zeeuws Genootschap werden in de collectiedatabase verwerkt. Ook werd hard doorgewerkt aan het invoeren van objecten in de Collectie Online op www.kzgwonline.nl en in de Tijdgraver-app. De

inventarisatie van de collectie mineralen en gesteenten is voltooid. In de tentoonstelling Geloof zonder dak in het Zeelandpaviljoen konden een aantal voor het publiek onbekende objecten getoond worden.

Veel tijd werd besteed aan een zogenaamde nulmeting van de collectie kunst, kunstnijverheid en historische voorwerpen. Aan de hand van de in 1981 bij de bruikleenovereenkomst opgenomen inventarislijst is begonnen met een controle op de aanwezigheid van de hierin genoemde objecten.

Van Johan Francke kreeg het KZGW een schilderijtje van een ijs tafereel op de Singel in Middelburg. Achterop staat: 'Ijsfeest Singel Middelburg 1916'. Het is geschilderd door de Belgische schilder Frans Boeije (Burgt, bij Antwerpen, 1888-1968). Hij was de oudste van negen kinderen in het gezin Boeije, dat van 1914 tot 1918 in Souburg verbleef, gevlucht voor de oorlog. Van hem zijn als later werk allerlei stads- en dorpsgezichten in en om Antwerpen bekend. Dit ijsgezicht biedt zeer waarschijnlijk een blik op de voormalige Tramsingel (nu Vlissingesingel) met het 'huis van dokter Simons', alias Villa Dorothy, op de hoek van de Vlissingesingel en de Vlissingsemolenstraat. Het schilderij werd aan het bruikleen met het Zeeuws Museum toegevoegd onder inventarisnummer G2024-002.

Frans Boeije, 'Ijsfeest Singel Middelburg 1916.
Zeeuws Museum, Collectie KZGW, G2024-002.

In december werd een overeenkomst ondertekend met een anonieme schenker voor de overdracht van twee schilderijen, twee miniaturen en een pastel die in de komende jaren stuk voor stuk zullen worden overgedragen. De uitlening van het portret van Martinus Holtzhey (G1603) aan het Stadsmuseum Harderwijk is verlengd tot 2031.

Mineralen en Gesteenten

Van de conservator is geen bericht ontvangen.

Munten en Penningen

De conservatoren Karel-Jan Kerckhaert en Rien Sanderse berichten als volgt:

Overgang naar zuurvrije capsules

In 2022 is een project gestart om alle munten en penningen uit de zuurhoudende kartonnen munthouders over te brengen naar duurzame kunststof capsules die het materiaal niet aantasten. Dit conserveringsproject is in 2024 met succes afgerond, waarmee de collectie beter beschermd is voor de toekomst.

Tentoonstellingen

Objecten uit de munten- en penningencollectie zijn dit jaar opgenomen in twee tentoonstellingen samengesteld uit de brede verzameling van het KZGW. Deze in het Zeelandpaviljoen van de ZB Bibliotheek van Zeeland gehouden tentoonstellingen hadden als thema

- Het kanaal van Gent naar Terneuzen (titel Een neushoorn in het kanaal), en
- De verdwenen kerken in Zeeland (titel Geloof zonder dak).

Artikelen over de Nieuwe Sluis in Tijdschrift Zeeland

In het themanummer van *Tijdschrift Zeeland*, gewijd aan de Nieuwe Sluis in Terneuzen, zijn twee artikelen van de hand van Rien Sanderse gepubliceerd over penningen met betrekking tot het kanaal. Het eerste artikel bespreekt alle penningen in de collectie die zijn uitgegeven ter gelegenheid van de aanleg en jubilea van het Kanaal van Gent naar Terneuzen.

Dit artikel inspireerde de projectgroep van de Nieuwe Sluis Terneuzen om een penning uit te geven ter gelegenheid van de opening. Van deze penning zijn vijf exemplaren in vergulde uitvoering gemaakt. Tijdens de openingsceremonie ontvingen de Nederlandse en Belgische koningen elk een exemplaar. Een derde verguld exemplaar werd geschonken aan het KZGW en is inmiddels aan de collectie toegevoegd.

Het tweede artikel richt zich op de penning uit 1927 van Roline Wichers Wierdsma ter ere van het 100-jarig bestaan van het kanaal en

Penning op de opening van de Nieuwe Sluis. Zeeuws Museum, Collectie KZGW, GM2599.

beschrijft de ontstaansgeschiedenis ervan. Dit artikel is ook opgenomen in het november-decembernummer van *De Beeldenaar*, het tweemaandelijks tijdschrift van de Vereniging voor Penningkunst en van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde.

Naast de al in de collectie aanwezige penning uit 1927 werd een tweede exemplaar, afkomstig uit de nalatenschap van de kunstenares, als schenking ontvangen. Deze penning werd door de voorzitter van het KZGW officieel overhandigd aan de gouverneur van Oost-Vlaanderen tijdens de opening van de tentoonstelling over het kanaal in het Zeelandpaviljoen.

Onderzoek door stagiair Quinn Scanlon

Van augustus tot en met december heeft Quinn Scanlon, stagiair van University College Roosevelt, gewerkt aan de collectie antieke munten. Hij heeft de Byzantijnse munten gedetermineerd en onderzoek gedaan naar Romeinse munten die bij Domburg en Westenschouwen zijn gevonden. Zijn rapport is geplaatst op het KZGW Wetenschapsplatform.

Denarius Severus Alexander (221-235), gevonden bij Domburg. Zeeuws Museum, Collectie KZGW, GM3245.

Aanwinsten

Op een weiland ten oosten van de stad Roosendaal vond de detectoramateur Jeroen Karstens een penning van het Middelburgse Zijdelaanverkoopers- en Kramersgilde uit 1592. Hoe de penning daar terecht is gekomen is een raadsel, want ze werden in principe niet buiten de stad gebruikt. Mogelijk dat hij daar tijdens een reis van een van de gildebroeders verloren is, of de grond van het weiland is van elders aangevoerd. Jeroen was van mening dat de penning in Zeeland thuishoorde en schonk hem aan het KZGW. Hoewel het lange verblijf in de grond de penning zichtbaar heeft aangetast, is hij toch een waardevolle aanvulling van de collectie omdat die daarin nog niet voorhanden was.

De volledige lijst van aanwinsten:

Inventaris nr	Object	Jaar	Maker	
GM2568	Rijwielbelastingplaatje 1937-1938	1937	J.C. Wienecke	Schenking Freddy van Nieulande
GM2569	Rijwielbelastingplaatje 1935-1936	1935	W.C. Rozendaal	Schenking Freddy van Nieulande
GM2570	Schutterspenning Baronie van Borssele	1852	-	Schenking Gerard Heerebout
GM2572	Koningin-moeder Emma 25 jaar in Nederland	1904	J.C. Wienecke	Aankoop
GM2573	Plaquette Mimine	1906	G. Devreese	Schenking Rien Sanderse
GM2580	Penning Régiment de Walcheren	1811	-	Aankoop
GM2581	Opening vernieuwde zeesluizen en Kanaal van Terneuzen naar Gent	1968	Gustaaf van den Meersche	Aankoop
GM2582	Domburg 800 jaar stadsrechten	2024	Jan Paul Kruiemel	Aankoop van de kunstenaar
GM2583	Gildepensing zijdelakenverkopers en kramers Middelburg	1592	-	Schenking Jeroen Karstens
GM2584	Prijspenning Teeken Akademie Middelburg	1790	G. Kockers	Aankoop
GM2586	Zeeuwse bakkerij-tentoonstelling	1914	-	Schenking A. Terwiel-Kuneman, Heemstede
GM2590	Rijwielbelastingplaatje 1926	1926	Chris van der Hoef	Schenking Rien Sanderse
GM2592	Op het overlijden van Betje Wolff en Aagje Deken	1804	J.G. Holtzhey	Aankoop
GM2593	Verovering van de St. Jago	1602	-	Aankoop
GM2594	Plaquette uitvinding van de tekenkunst	1903	G. Devreese	Schenking Rien Sanderse
GM2595	Hondenpenning Middelburg	1946	-	Schenking C.J. van der Slikke
GM2596	Slag om de Schelde	2019	T.H. Paget, Mary McPherson	Schenking Rien Sanderse
GM2598	Opening nieuwe sluis Kanaal van Gent naar Terneuzen	2024	Bart Knook (bureau Zandbeek)	Schenking projectgroep bouw nieuwe sluis

Inventaris nr	Object	Jaar	Maker	
GM2599	Opening nieuwe sluisen Kanaal van Gent naar Terneuzen	2024	Bart Knook (bureau Zandbeek)	Schenking projectgroep bouw nieuwe sluis
GM2700	Festival 10-jarig bestaan van Concordia Axel	1896	-	Schenking Rien Sanderse
GM2800	Gildepennig wevers Aardenburg	1661	-	Aankoop
GM2801	Gildepennig timmerlieden Middelburg	1594	-	Aankoop
GM2802	Gildepennig peperkoekbakkers Middelburg	1669	-	Aankoop
GM2803	Bedelaarspennig Middelburg	1670	-	Aankoop

Muziekinstrumenten

Conservator Jos Vogel bericht als volgt:

Belangrijk voor de kleine verzameling muziekinstrumenten is dat, op aandringen van de conservator, door het bestuur actief gezocht wordt naar goede locaties voor die muziekinstrumenten die nu nog in opslag zijn. Gehoopt wordt dat binnen afzienbare tijd oplossingen zich aandienen.

Er zijn geen aanwinsten te vermelden.

Natuurhistorische Voorwerpen en overige Naturalia

Conservator Gerard Heerebout bericht mede namens zijn collega's Jan Piet Bekker, Mark Bosselaers, Hester Loeff, Freddy van Nieulande en Herman Nijhuis als volgt:

Afscheid Peter Moerdijk

In het najaar hebben we helaas afscheid moeten nemen van onze collega Peter Moerdijk. Een ernstige ziekte maakte dat hij zijn werkzaamheden moest beëindigen. Hij was erg enthousiast bezig met de collectie en deed daarin ook interessante ontdekkingen: sommige soorten bleken in het verleden verkeerd gedetermineerd te zijn en waren bij andere soorten ondergebracht.

Collectie Van Nieulande

Van de collectie van Freddy van Nieulande, in beheer bij het Zeeuws Museum, is inmiddels een nagenoeg complete excel-database gemaakt. Hieruit zijn vervolgens ook etiketten geprint, die nu met enige regelmaat aan de betrokken voorwerpen worden toegevoegd. Door samenvoeging van de etiketten en de schelpen kan gecontroleerd worden of alle gegevens juist zijn en of de standplaatsen kloppen. Als dit volledig gebeurd is kan het excel-bestand worden overgezet naar de registratie van het ZM.

Collectie Keijzer

Herman Nijhuis is volop bezig geweest om de oude collectie uitheemse schelpen die genoemd worden in de catalogus van Y. Keijzer uit 1869 te (her)determineren en te (re)organiseren. Tijdrovend werk, waarbij soms leuke vondsten gedaan worden. Hierdoor kan uiteindelijk eens een helder overzicht gemaakt worden van wat er werkelijk in deze collectie aan soorten te vinden is. Op zo'n manier kan de collectie weer gaan functioneren zoals het zou moeten. Dit traditionele taxonomische handwerk is erg belangrijk en krijgt, ook in andere instituten, vaak niet de aandacht die het verdient.

Fossielenspeurtocht in de binnenstad van Middelburg

Een wandelroute door Middelburg langs allerlei fossielen in natuursteen bleek, hoe leuk en instructief deze ook was, om economische redenen niet uitgegeven te kunnen worden. Uiteindelijk is de Fossielenspeurtocht-Middelburg 2024 van Freddy van Nieulande en Herman Nijhuis digitaal beschikbaar gekomen op de website van het Zeeuws Genootschap.

Met de smartphone in de hand kan deze route nu gemakkelijk gelopen worden. De route is hier te vinden: <https://kzgw.nl/nieuws/fossielenspeurtocht-middelburg-op-wetenschapsplatform> en de digitale publicatie kan daar ook gedownload worden.

Conservator Herman Nijhuis tijdens de Fossielenspeurtocht bij de achterkant van het Middelburgse stadhuis (de Helm).

De collectie eieren

Conservator Gerard Heerebout rondde de inventarisatie van de overige Naturalia af, met uitzondering van de eieren. Daaraan wordt nog gewerkt. Hoewel de inventarisatie per soort en per ei nog niet compleet is, kunnen er wel al enige voorlopige resultaten genoemd worden. In de vorige eeuw verdwenen er door bestrijding en ook door verdwijning van kleinschalige landschappen veel broedvogelsoorten uit Zeeland (geelgors*, grauwe gors*, grauwe klauwier*, grote karekiet*, kemphaan*, kleine barmsijs, kuifleeuwerik, matkop, paapje*, tapuit*, watersnip*, woudaap). Zij keerden niet terug.

Verder verdwenen in de vorige eeuw ook broedvogels die later weer terugkwamen (aalscholver*, boomleeuwerik*, boomvalk, kwak, lepelaar, ooievaar*, raaf*, roek*, sperwer). Deze negen soorten keerden terug. Deze terugkeer is het gevolg van de toegenomen bescherming en ook het Zeeuwse bosbestand is groter en ouder geworden, met meer mogelijkheden om te broeden. De broedvogels van het kleinschalige landschap bleven weg; hun biotoop is vernietigd.

Van 21 verdwenen (en soms teruggekeerde) broedvogels zijn van dertien soorten eieren aanwezig. Het is duidelijk dat deze collectie eieren daarmee een belangrijke documentaire waarde heeft. De eieren van de teruggekeerde broedvogels behoren tot de oude collectie; het is feitelijk onmogelijk op legale wijze nu nog eieren te verzamelen.

* = eieren in de collectie aanwezig.

De collectie reptielen

In het verslagjaar werd ook de kleine collectie reptielen geïnventariseerd. Raadpleging van de oude catalogus van De Man (Naamlijst van zoölogischen aard, 1879) leert dat er toen ruwweg 120 nummers aanwezig waren. In de laatste anderhalve eeuw beet de tand des tijds onbarmhartig toe; een kleine 20% is nog aanwezig. Daaronder vallen bijvoorbeeld een paar karetschildpadden en een stukje van de hoornlaag van het schild van deze soort. De hoornlaag werd toegepast in de meubelmakerij als fineer bij inlegwerk (maquetterie) en ook als materiaal zoals brillenkokers, kammen en sigarenkokers. Met stoom wordt het materiaal buigzaam en kan het in de juiste vorm gebogen worden. Maar die voorwerpen vallen dan in het museum terecht niet meer onder de naturalia.

Sargassowier

In het verslag over 2023 werd melding gemaakt van het beschikbaar stellen van een klein stukje Sargassowier (NHG98-120) aan dr. Stacy Krueger-Hadfield van het Virginia Institute of Marine Science. Ze wilde nagaan of de grote uitbreiding en overlast van deze wiersoort sinds 2011 mogelijk mede het gevolg was van een verandering in het DNA. Het materiaal van het Genootschap uit 1773 zou daar een antwoord op kunnen geven. In het najaar van 2024 werd het materiaal geretourneerd; er was onvoldoende tijd voor zo'n onderzoek, meldde de onderzoeker. Het monster werd, met enige teleurstelling, weer in de oorspronkelijke fles gedaan.

Een schelpenkabinetje

In december 2024 kreeg het Genootschap van de Vereniging Rembrandt een antiek mahoniehouten ladenkastje met erin voornamelijk tropische schelpen. Het kwam uit het legaat van mevrouw Monica Adeline van Visvliet, gehuwd met G. Brouwer. Van Visvliet is een bekende Zeeuwse familie. Zo had Egbert Philip van Visvliet (1736-1799) een uitgebreide bibliotheek en een groot kabinet met naturalia. Hij was een directe voorvader van Monica Adeline van Visvliet.

De veiling van de boeken, de naturalia en andere eigendommen van Egbert Philip nam een groot aantal dagen in beslag. De geannoteerde catalogus van de veiling, met prijzen en kopers bevindt zich in de ZB. Het kastje als zodanig wordt niet genoemd; mogelijk bleef dat in de familie. Aan het eind van het verslagjaar was het kastje nog niet in Middelburg aangekomen. Vermoedelijk zullen er na aankomst bij nadere bestudering meer details over dit kastje en de inhoud meegedeeld kunnen worden. Het is in elk geval heel bijzonder: een 18e-eeuws kastje met een bewaard gebleven grote schelpencollectie uit die tijd erin.

Zeezoogdieren

In het jaar 2024 is een begin gemaakt de collectie van de zeezoogdieren van het KZGW te voorzien van een label met het plaatsnummer, het collectienummer, de soortnaam en de omschrijving van het anatomische deel. Eind 2024 is ca. een kwart van de voorwerpen afkomstig van zeezoogdieren op deze wijze geregistreerd. In het verslagjaar zijn nog tien nieuwe stukken, afkomstig van de bottenvistochten 2015 en 2017 aan de collectie toegevoegd. Van deze tochten liggen nog tientallen stukken gereed voor determinatie en registratie.

Tentoonstelling in ZB Bibliotheek van Zeeland

In de tentoonstelling Sluisput Terneuzen in de bibliotheek te Middelburg werden onderstaande vijf voorwerpen tentoongesteld: wolharige mammoet (*Mammuthus primigenius*) middenhandsbeen (metacarpale IV rechts): NHG26114; wolharige neushoorn (*Coelodonta antiquitatis*) fragment van een rechterheup met gewrichtskom (pelvis): GV-1983-4; wolharige neushoorn (*Coelodonta antiquitatis*) fragment van een rechterheup met gewrichtskom (pelvis): GV-1983-5; walvisachtige (*Mysticeti*); fragment van een borstwervel (vertebra thoracale): NHG23554; paard (*Equus caballus*) linkeropperarmbeen (humerus): NHG26115. Verrassend genoeg werden op dit laatste bot snijsporen aangetroffen die wijzen op ontvlezen (slachtsporen). Dit paardenbot - aanvankelijk op basis van de fossilisatiegraad gedateerd als afkomstig van vóór de laatste ijstijd - zou afkomstig kunnen zijn van een wild paard dat tot ca. 3000 voor Chr. voorkwam in Europa. Ook is het mogelijk dat het bot afkomstig is van een tam paard, die bekend zijn vanaf ca. 4000 voor Chr. Met een C14-datering zou precies nagegaan kunnen worden wanneer dit paard heeft geleefd.

Aanwinsten

Van de Museumfabriek in Enschede ontving het KZGW twee borstwerfels, beide van een wolharige neushoorn, een kies en een melkkies, een fragment van een onderkaak, een linkeronderkaak en een fragment van een schouderblad, alle van een wolharige mammoet en twee borstwerfels, beide van een steppewisent (alle voorwerpen zijn afkomstig van de Westerschelde of Oosterschelde en destijds geschonken door D. Mol en door W.F.A. Guilonard, akte van afgifte no. U-2400156).

De Museumfabriek in Enschede.

Jan Piet Bekker schonk aan het Genootschap schedelmateriaal en bijbehorende onderkaken van veertien verschillende soorten kleine zoogdieren uit Zeeland; de akte van afgifte heeft nummer U-2599966 gekregen.

Publicaties over materiaal dat in het Zeeuws Museum bewaard wordt

- Bekker, J.P., 2024. Variability of mandibular length in species of shrews and Myomorpha from the province of Zeeland, the Netherlands. *Lutra* 67 (1/2): 39-50.
- Moerdijk, P. W., 2024. Notes on the stratigraphy. Taxonomy of a late Miocene Pliothyryna cf grandis (Blumenbach, 1803) (Brachiopods, Terebratululidae) assemblage from the Westerschelde (The Netherlands). *Cainozoic Research* 24 (2): 135-152.
- Moerdijk, P.W., 2024. A lectotype for the stabilization of the name *Chama magna* da Costa, 1778 (presently *Lutraria magna* (da Costa, 1778); Bivalvia: Mactridae). *Basteria*, 88 (2): 220-224.
- Moerdijk, P.W., 2024. *Pododesmus subrugosus* (A. d'Orbigny, 1852) (Bivalvia: Anomiidae) from the Pliocene of the North Sea Basin. *Basteria*, 88 (2): 246-251.

Volkenkundige voorwerpen

De conservatoren Erik van der Doe en Liesbeth van der Geest berichten als volgt: Ook in dit verslagjaar was koloniale roofkunst weer een actueel thema in Nederland en was er net als in 2023 sprake van restitutie. Zo gingen 288 Javaanse en Balinese kunstschaten op verzoek van Indonesië terug naar het herkomstland. Het betreft onder andere beelden, ceremoniële wapens, sieraden en munten. De stad Rotterdam volgde als eerste de regelgeving voor de Nederlandse staat en gaf 68 voorwerpen uit de gemeentelijke collectie, buitgemaakt door het Nederlandse leger, terug aan Indonesië. Ook hier gaat het vooral om ceremoniële wapens en sieraden uit Bali, maar tevens twee negentiende-eeuwse singa-beelden (mythologische gevleugelde leeuw) uit Lombok. Voor de collectie van het Zeeuws Genootschap is voortgegaan met herkomstonderzoek ten behoeve van de presentatie van voorwerpen en aanvulling van gegevens in de Collectie online.

In 2024 heeft het Zeeuws Museum de werkgroep Slavernij en koloniale geschiedenis in het leven geroepen. Een van de uitkomsten van een in 2021 gemaakte collectiewaardering was dat de deelcollectie Slavernij en koloniaal verleden, gelet op het huidige maatschappelijke en museale belang, uitbreiding en meer aandacht behoeft. Gezien de raakvlakken met de afdeling Volkenkundige voorwerpen, wordt hieraan op verzoek deelgenomen. Doelen zijn de voornaamste verhalen en onderzoeksgebieden met betrekking tot de Zeeuwse rol in de slavernij en het koloniale verleden te benoemen, in kaart brengen welke collecties en voorwerpen daarbij horen en voorstellen doen voor het dekoloniseren van bestaande presentaties en aanbevelingen formuleren voor herinrichting van een deel van de vaste collectiepresentatie.

Onder andere op de tentoonstelling te zien: deze manilla, een armband van koper uit West-Afrika. Deze armbanden staan bekend als 'slavengeld' omdat Europeanen ze vanaf de zestiende eeuw onder andere gebruikten voor de aankoop van de slaafgemaakte Afrikanen. Zeeuws Museum, Collectie KZGW, G3621.

Een eerste aanzet daartoe is de tentoonstelling Heden van het slavernijverleden, die in het voorjaar werd geopend. Het is een algemene expositie over het Nederlandse slavernijverleden, samengesteld door het Wereldmuseum (Tropenmuseum Amsterdam) en aangevuld met enkele Zeeuwse onderdelen. Op de tentoonstelling zijn de vorig jaar verworven manilla's uit Nigeria en een oude manilla uit de collectie van het Zeeuws Genootschap te zien.

Tegelijkertijd is gestart met het project Draden van ons Nederlands slavernijverleden. Op een aantal plaatsen in Zeeland wordt gewerkt aan een driedelig wandkleed met als thema de trans-Atlantische driehoekhandel: Cargazoën, Armazoën, Retouren, respectievelijk verwijzend naar de ruilgoederen op de heenreis, de gevangen Afrikanen aan boord onderweg naar de plantages in de West en de retourgoederen terug naar Zeeland. Ook dit is onderdeel van een landelijk initiatief. Het Zeeuwse ontwerp is van kunstenaar Liesbeth Labeur en is gebaseerd op het unieke handelsarchief van de Middelburgse Commercie Compagnie dat wordt bewaard in het Zeeuws Archief.

In het verslagjaar is onderzoek gedaan naar twee negentiende-eeuwse platte openslaande kisten uit Java met daarin miniaturen van landbouw-, timmer- en weefgereedschap en muziekinstrumenten (D19 en D20). De kisten behoren tot de vele voorwerpen uit Nederlands-Indië van de nalatenschap van de Middelburgse arts dr. Wolrad Ulrich Schuurman (1891-1934). Waarschijnlijk zijn ze afkomstig van zijn grootvader Jan Albert Schuurman, die in de jaren 1868-1880 predikant was bij de Evangelische gemeente in Batavia. Op een handgeschreven etiket op

De miniaturkisten van Schuurman in het atelier van Boekrestauratie De Valk.
Foto Liesbeth van der Geest.

een van de dozen staat dat zij afkomstig zijn uit Java. De kisten meten respectievelijk 37 x 54 cm en 39 x 56 cm. Het Zeeuws Museum, dat de verzameling etnografica van het Genootschap beheert, heeft de dozen laten schoonmaken en herstellen door Marijn de Valk en Jan Goedemé van atelier Boekrestauratie De Valk in Middelburg.

Voordat er droog gereinigd werd en de losse onderdelen vastgezet konden worden, moest er onderzoek worden gedaan naar de miniaturen zelf en de wijze waarop ze in de kist zijn geplaatst. Daarvoor is contact gezocht met musea die dezelfde voorwerpen in de collectie hebben. Vergelijkbare kistjes zijn aanwezig in onder meer het Wereldmuseum Leiden, Museum Bronbeek, Museum Prinsenhof, Museon Omniversum en zelfs in buitenlandse musea zoals Museum Fünf Kontinente in München en Horniman Museum in Londen. De kisten zijn gebruikt in het onderwijs, bij tentoonstellingen en gekocht als souvenir. In Delft zijn ze gebruikt bij de opleiding van ambtenaren die naar koloniaal Indonesië uitgezonden werden. Zo leerden zij iets over de cultuur.

Het blijkt dat er geen eenduidigheid is in de opstelling van de voorwerpen. In enkele gevallen is er een overeenkomst te zien en zijn aan een zijde veel miniaturen van wapens geplaatst en aan de andere zijde veel muziekinstrumenten. Aan beide zijden zijn landbouwgereedschap en weefgerei te vinden. In de twee kisten van het Genootschap is hetzelfde te zien. In een kist zijn de modellen redelijk op hun plaats gebleven en die samenstelling is gebruikt voor het tweede kistje. Belangrijk bij het indelen blijken de vorm, grootte, kleur en de oorspronkelijke prik-

Opengeslagen kist met links miniaturen van muziekinstrumenten en landbouwgereedschap en rechts van wapens en timmergereedschap (D19). Foto Marijn de Valk.

Opengeslagen kist met links miniatures van muziekinstrumenten en landbouwgereedschap en rechts van wapens, weefgerei en timmergereedschap (D20). Foto Marijn de Valk.

gaatjes van de draadjes in de papieren ondergrond waarmee de voorwerpen zijn vastgezet. Wat niet evident ergens hoort is apart gehouden. Nergens is trouwens vermeld door wie de modelletjes zijn vervaardigd.

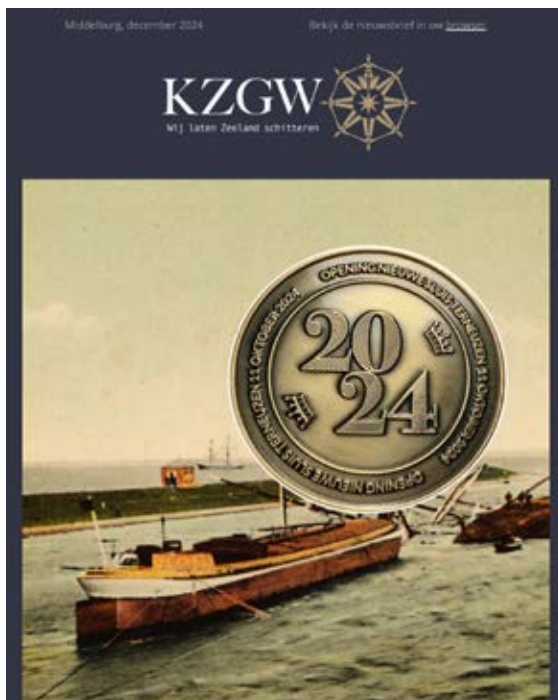
De meeste voorwerpen zijn bekend, zoals krissen, dolken, speren, waterschep, juk voor karbouwen, snoeimes, trekzaag, schaaf, garenwinder, spinnewiel, weefgetouw, trom of angklung. Muziek maken kan ook een ceremoniële functie hebben bij bijvoorbeeld het oogsten. De vlaggenstok met vlag dient als vogelverschrikker. Maar is de open bamboekoker voor het bewaren van rijst of voor olie? Zijn er lichtjes op de losse staanders geplaatst om het veld te verlichten? Bij welke speren horen de kapotte hoornen deeltjes? En welke functie hebben de losse stokken? Het onderzoek gaat nog door. Een vreemde vondst in een van de kisten is een bonnetje uit 1902 van drogisterij 'Het Roode Kruis' van C.A. Schulte en Co. in de Lange Delft te Middelburg. Is het bij toeval in de doos beland?

Wegens succes werd de tentoonstelling *Vogels van God*, over paradijsvogels in het Missie Museum Steyl, met drie maanden verlengd tot begin december 2024. Hier was het exemplaar van het Zeeuws Genootschap te zien, de enige paradijsvogel in een transportkooitje. Het Limburgse museum heeft een grote verzameling voorwerpen die sinds eind negentiende eeuw uit de hele wereld zijn opgestuurd door missionarissen naar het klooster in Steyl. Het doel is om meer informatie te geven over verre landen en culturen. In het bijzondere museum is de tijd stilgezet na de inrichting in 1934. In de open opstelling zijn niet alleen veel fraaie en diverse

etnografische voorwerpen te zien, maar ook een niet te overziene hoeveelheid opgezette dieren van allerlei soort, er is een apart vlinder- en insectenkabinet, een schelpen- en koralkast en ook de 'kamer van de conservator' ziet eruit alsof hij nog gewoon in gebruik is. Er zijn opvallend veel overeenkomsten met de verzamelingen van het Zeeuws Genootschap.

Jaarverslag van de Commissie Communicatie over 2024

In de eerste jaren van het bestaan van deze commissie is er een aantal fundamentele veranderingen doorgevoerd: de ommezwaai naar voornamelijk digitale kanalen (website, nieuwsbrieven, e-mail, sociale media), ondersteund door een makkelijker te communiceren logo, een pay-off die de connectie met Zeeland benadrukt ('Wij laten Zeeland schitteren') en een nieuwe vorm en positionering van *Tijdschrift Zeeland*, heeft op een rustige, gefaseerde en evenwichtige wijze plaatsgevonden.

De december-editie van de digitale nieuwsbrief van het KZGW die maandelijks omstreeks de 20ste van de maand wordt verzonden naar leden, de pers en belangstellenden.

Op basis hiervan kon in 2024 worden gewerkt aan nieuwe stappen. Het nastreven van nog meer naamsbekendheid en een groei van het ledenbestand zijn de voornaamste doelen. De pay-off 'Wij laten Zeeland schitteren' heeft zich bewezen als sterke leidraad. Onze publicaties en presentaties bleken prima kanalen te zijn om de KZGW-boodschap te verspreiden. Toppers waren in dat verband onze 'uithangborden' *Tijdschrift Zeeland* dat een echt publieksblad is geworden en het Zeelandpaviljoen waarvan alle drie de exposities de provinciale en landelijke pers hebben gehaald. Achtereenvolgens waren dat 'Steenrijk Domburg' over onze Nehalennia-collectie, 'Een neushoorn in het kanaal' over de vondsten tijdens de aanleg van de nieuwe sluis in Terneuzen en 'Geloof zonder dak' over verdwenen kerkgebouwen in Zeeland. Meer hierover is elders in dit deel van *Archief* te lezen bij de verslagen van de twee verantwoordelijke commissies.

Ook de werkgroepen hebben hun steentje bijgedragen aan het bekender maken van het KZGW. Geologie is gewoon doorgedaan met hun succesvolle maandelijksse bijeenkomsten, Muziek met de concerten en Cultuurhistorie met het organiseren van lezingen, congressen en publieksevenementen. Voor de laatste werkgroep en daarmee voor het hele KZGW, was het onderbrengen van de Roggeveenprijs bij de Zeeuwse Boekenprijs een belangrijke gebeurtenis. Voor wat betreft de communicatieve voordelen was dit 'laaghangend fruit': het KZGW kon meeliften op de publiciteitsmachine van de Zeeuwse Boekenprijs. Ook de drukbezochte bijeenkomst waar de prijzen werden uitgereikt droeg bij tot het promoten van ons Genootschap. Over de activiteiten van de werkgroepen kunt u elders in deze uitgave meer lezen.

In 2024 is ook een begin gemaakt met het ontwikkelen van een nieuwe website. De structuur van de huidige website (gebouwd in 2014) is door de enorme hoeveelheid informatie niet meer optimaal overzichtelijk en vereist dus een aanpassing. De website wordt als te statisch ervaren. De commissie ontwikkelt zelf de functionele structuur en doet aanbevelingen voor het grafisch ontwerp. Eind 2025 / begin 2026 zal de nieuwe website worden gepresenteerd.

Omdat voor de groei van het KZGW ook bekendheid nodig is bij de verschillende politieke organen in de provincie is in 2024 ook begonnen met het voeren van periodiek overleg met de provincie en de gemeenten. Het doel daarbij is om, wanneer er in de politiek beslissingen worden voorbereid over wetenschaps- en erfgoedbeleid, ook het KZGW als relevante gesprekspartner wordt gezien en uitgenodigd.

Jaarverslag van de Commissie Jeugd over 2024

Tijdgraver

Tijdens de landelijke Wetenschapsdag voor de jeugd op 5 oktober, die voor Zeeland in de ZB Bibliotheek van Zeeland in Middelburg werd georganiseerd, heeft het KZGW met succes zijn nieuwe educatieve app *Tijdgraver* gelanceerd. Bijna 400 kinderen speelden het spel en kregen de *Tijdgraver*-penning uitgereikt. In het speciaal voor deze dag gemaakte toernooi (in *Tijdgraver*-taal: 'tournament') konden de deelnemers spelenderwijs meer aan de weet komen over vijf objecten ('schatten') uit de collectie van het KZGW: de mummie, de eerste verrekijker, de zwarte rat uit de 19e eeuw, het wiel van Michiel de Ruyter en een steekwapen van de Papoea's. De app is te downloaden op elke mobiele telefoon of tablet, zowel met het besturingssysteem van Apple (de App store) als van Android (de Play store, op onder andere Samsungtoestellen). In 2025 is de app verspreid op de Zeeuwse scholen. *Tijdgraver* kan uiteraard ook individueel worden gespeeld.

Lancering *Tijdgraver* op 13 oktober 2024.

Kinderboek

In het verlengde van *Tijdgraver* wordt ook een kinderboek geschreven door Gerard Verkuil, directeur van een basisschool en kinderboekenschrijver. Het boek

zal begin 2026 worden gepresenteerd. Het doel is hetzelfde als dat van Tijdgraver: het toegankelijk maken van de collectie voor de jeugd. De verhalen worden geïllustreerd met een afbeelding van het object en één of meerdere illustraties bij het verhaal. De tweeling Lieve en Krijn speelt de hoofdrol. Ze zijn twee ondernemende bijna-pubers van twaalf jaar. Ze zijn op vakantie bij hun grootouders in een Zeeuws dorp. De tweeling belandt in ieder verhaal in een – ook voor jongeren in onze tijd – herkenbare situatie die, zonder dat ze er weet van hebben, meer met de geschiedenis te maken heeft dan ze zouden verwachten. Uiteraard is opa Jozi-as, een rasverteller van nature en conservator van het Genootschap, altijd bereid om hen mee te nemen terug in de tijd.

- De vélocipède van Carolus
- Het wiel van Michiel
- De kijker van Hans
- De vogelnestjes van Hubrecht en Pieter
- Het draakje van Willem
- De stoplap van Magdalena
- Het pandspel van Anna
- De orka van Johan G.
- Het soldatenbrood van Hendrik Q.
- Het brokje goud van Samuel

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van *Tijdschrift Zeeland* over 2024

Terugblikkend op 2024, het tweede jaar van *Tijdschrift Zeeland* als cultureel-historisch-natuurlandschappelijk magazine van het KZGW, spreken de covers van de vier verschenen tijdschriften boekdelen. Die vertellen wat het streven is: een tijdschrift dat de leden van het Genootschap aanspreekt en tevens een tijdschrift dat een visitekaartje is naar de wereld buiten het Genootschap. Dat is een van de redenen dat het tijdschrift in de losse verkoop ligt in de Zeeuwse boekhandels en musea, op de leestafels beschikbaar is van alle bibliotheken in Zeeland en wordt verspreid tijdens evenementen die het Genootschap organiseert of waar het bij betrokken is. Zo wordt het *Tijdschrift Zeeland* zichtbaar gemaakt voor een groter publiek en speelt het een rol in de werving van nieuwe leden.

De covers maken meer zichtbaar. In planning en uitvoering probeert de redactie nadrukkelijk de vinger aan de pols te houden van de Zeeuwse samenleving. Dat houdt in dat er, als zich daarvoor een gelegenheid aandient, wordt stilgestaan bij ontwikkelingen of memorabele momenten in de provincie.

In deze terugblik wordt een overzicht gegeven van wat er aan bod kwam in de vier nummers van 2024. De themadossiers en de essays – losse artikelen – worden genoemd want het zijn immers die verhalen die het tijdschrift maken en dragen. De vermelding van de artikelen is ook meteen een dankbetuiging aan alle auteurs die vorig jaar op eigen initiatief of op verzoek van de redactie in de pen zijn geklommen. Een speciaal woord van dank gaat uit naar Peter van den Hooven, de fotograaf die sinds de invoering van het magazineformaat een belangrijke bijdrage levert aan het gezicht van het tijdschrift.

Maartnummer

Op de cover van het maartnummer van 2024 is een excursie op de schorren van Sint-Annaland in beeld gebracht. Die foto van gelaarsde wandelaars in een weids

landschap stond voor het thema Geopark Schelde Delta, dat in dat nummer in een dossier ruim aandacht kreeg. Niet lang na het verschijnen van het nummer werd het Geopark Schelde Delta officieel opgenomen in het UNESCO Global Geopark Network. Artikelen over het Zeeuwse landschap als openluchtmuseum en een bijzonder project rond het in de golven verdwenen en door een dam bedekte Reymerswael gaven dat thema inhoud. Het verhaal over verdrinken dorpen bood stof tot nadenken met het oog op de huidige zeespiegelstijging.

In het deel met essays kwamen nog meer ‘natte’ personen en onderwerpen aan de orde. Zoals watermanager Johannis de Rijke (1842-1913), beroemd in Japan en een beetje gekend in Zeeland. Wietse van de Lageweg, lector Future Shores aan de HZ University of Applied Sciences, schetste vier scenario’s voor de toekomstige kustbescherming van het deltagebied. In de rubriek *’t Is vol van schatten hier* – over de collectie van het KZGW – ging het niet toevallig over fossiele mantelschelpen. Maar er was meer. Het door het KZGW georganiseerde congres over de middeleeuwse Schelderegio kwam aan bod, geïllustreerd met monumentale foto’s van Ruden Riemens. In maart was literair Nederland nog in afwachting van de biografie van Mario Molegraaf over zijn levenspartner, schrijver en dichter Hans Warren. In dit maartnummer sprak biografe Daniela Hooghiemstra met Mario Molegraaf over zijn literair samenleven. De indrukwekkende serie exposities van werk van 17e-eeuwse schilders in het Stadhuis van Zierikzee werd belicht via de familiewapens op de schilderijen van Dirck van Delen (1605-1671). Poëzie aan de vloedlijn, de in 2023 gestarte serie over Zeeuwse dichters, was gewijd aan boer/dokter/dichter Erik Solvanger.

Juninummer

Angélique Duijndam, voorzitter van Keti Koti Zeeland, was het gezicht van het juninummer. Het blad verscheen voorafgaand aan de jaarlijkse viering van de afschaffing van de slavernij op 1 juli. In een interview legde ze uit hoe het slavernijverleden doorwerkt tot op de dag van vandaag en hoe er nog steeds op vele

terreinen sprake is van etnisch profileren. Gedeputeerde Jo-Annes de Bat besprak de noodzaak van een Kenniscentrum Slavernijverleden. Siegfried Steglich stond aan de basis van het slavernijmonument op de Balans in Middelburg, in dit juninummer vertelde hij hoe erkenning van het pijnlijke verleden kan bijdragen aan betere verhoudingen nu. Wetenschapper Erwin Ralf maakte duidelijk hoe DNA-onderzoek op Saba genetische verwantschap met Zeeuwen kan aantonen. Uiteraard werd er ook teruggekeken: de balans van de trans-Atlantische slavenhandel werd opgemaakt en de scheepsverzekeringen van de Middelburgsche Commercie Compagnie werden tegen het licht gehouden. En de in Zeeland gekoesterde keutjes maakten duidelijk dat pijn van het verleden en spelplezier in het heden soms dicht bij elkaar liggen.

Een ‘verbritste’ kaart van Walcheren in 1809, verschenen daags na de Britse verovering van Vlissingen, werd gepresenteerd als schat uit de verzamelingen van het Genootschap. Verder werd er nieuw licht geworpen op het verwoestende bombardement op Middelburg van 17 mei 1940, stonden we stil bij het nieuwe Lexicon Bijbels Hebreeuws van Johan Murre, volgden we de restauratie van twee 15e-eeuwse missalen in Goes, haalde theaterrecensent Willem Nijssen warme herinneringen op aan de locatievoorstellingen van het Zeeland Nazomer Festival en keken we mee over de schouder van de schilderende hoogleraar Christina Cornelis.

Septembernummer

Als we nummer 3 van jaargang 2024 op tafel leggen, zien we een groep in gele en oranje hesjes gestoken mensen binnen een constructie van stalen balken. Groot technisch werk, denk je dan. Inderdaad, het dossier had de Nieuwe Sluis in Terneuzen tot onderwerp, de sluis die een maand nadat het tijdschrift verscheen officieel door twee koningen werd geopend. Een gloednieuwe toegangspoort voor de haven van Gent, grotendeels betaald door België, 427 meter lang, 55 meter breed, 16,44 meter diep, geschikt voor de grootste en modernste binnenvaart-

schepen, een nieuwe schakel in de vaarweg-corridor Rotterdam-Parijs. De in IJzendijke geboren projectdirecteur Eric Martejn nam de lezer mee op een spannend bouwtraject, waarin de onverwacht heftige sloop van de middensluis en de aankomst van de in China gebouwde bruggen en deuren op de Westerschelde hoogtepunten waren. In aanvullende artikelen was er aandacht voor de oude verbindingen met Gent, lazen we over de niet-alledaagse Vlaams-Nederlandse samenwerking en voeren we mee naar Parijs. In de slipstream van dit nummer overhandigde KZGW-voorzitter Peter van Druenen een herdenkingspenning aan gouverneur Carina Van Cauter van de provincie Oost-Vlaanderen, een penning die honderd jaar geleden nog door de Vlamingen werd geweigerd.

In het tweede deel van dit nummer wisselden natuur, historie en cultuur elkaar af. Chiel Jacobusse liet de schorzijdebij en de schorviltbij als Zeeuwse iconen in het rond vliegen. De winnares van de Zeeuwse Boekenprijs 2023, Corine Nijenhuis, ging onder zeil naar de suikerfabriek in Puttershoek. Thrillerauteur Jeroen Windmeijer, auteur van het Geschenk van de Week van het Zeeuwse Boek, werd op de literaire weegschaal gelegd. Emeritus hoogleraar Marita Mathijssen leverde met haar verhaal over het uitzonderlijke leven van Betje Wolff (1738-1804) een verhaal over een verrassend vrije geest. John Louws, oud-docent Nederlands aan de Hogeschool Zeeland, omarmde Netflix en presenteerde daarmee een tegendraadse visie op de toekomst van het leesonderwijs. Met fotograaf Jeroen Hofman hadden we vanuit zijn hoogwerker zicht op het Zeeuwse land. En dan was er het Zeeuws Meisje, het margarinermerk dat al 130 jaar alle economische crises overleefde; oud-journalist Peter de Jonge bracht haar liefdevol voor het voetlicht.

Decembern timer

De cover van het decembern timer presenteerde een iconisch beeld van moeder en kind. Met dank aan fotografe Carla van de Puttelaar. Zij liet zich inspireren door het werk van de Zeeuwse schilder Salomon Mesdach (1575/80-circa 1628). In

een ruim geïllustreerd artikel maakte ze duidelijk dat haar foto's in het Stadhuismuseum van Zierikzee wonderwel combineren met de eeuwenoude schilderijen. De coverfoto dekte meteen het onderwerp van het dossier: Zeeuwse kerken tussen hoop en vrees. In vroeger eeuwen werd er driftig gebouwd om kerkgangers onderdak te bieden. Met de afkalving van het geloof in onze tijd worden vele kerken opeens grote leegstaande gebouwen waarvoor een nieuwe bestemming moet worden gezocht. Concertzaal, verenigingsgebouw, winkel, woning, er wordt volop geëxperimenteerd met nieuwe bestemmingen. Een enkele keer wacht de slopershamer.

In het essaydeel van het tijdschrift doken we zes kilometer diep in de Zeeuwse bodem. De TNO-Geologische Dienst Nederland maakte nieuwe Zeeuwse ondergrondmodellen, onderzoeker Johan ten Veen legde de bodem als een laagjestaart aan ons voor. Hoe 17e-eeuwse kaarten een beeld gaven van de Spaans-Nederlandse confrontaties in de Ooster- en Westerschelde tussen 1627 en 1640, werd verteld door promovenda Anne-Rieke van Schaik aan de Universiteit van Amsterdam. Arnold van der Leer (1839-1908) ont-popte zich als rekenwonder, een gave die hij gebruikte voor onder andere het ontwerp van de bruggen over het kanaal bij Vlissingen en Souburg. Achterkleinzoon Otto wekte hem tot leven en schonk nagelaten handschriftmateriaal en originele rekenstaafjes aan het KZGW. Een natuurtour door Europa leverde wijze lessen op voor de Zeeuwse natuur. En de fietsende filosofen Pieter Ippel en Sam de Vlieger schetsten een tot hun spijt van auto's vergeven wereld.

Tot nu toe niet vermeld zijn de boekrecensies die in elk nummer worden opgenomen. Voor de Zeeuwse non-fictieboeken werden besprekers gezocht die met kennis van zaken de boeken lasen en bespraken. Dat de redactie iedere recensent zeer erkentelijk is, mag met nadruk worden gezegd.

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van *Archief en Werken* over 2024

In 2024 kwam de Commissie tot redactie van *Archief en Werken* twee keer in Middelburg bijeen, op 5 april en 30 september. Zoals gewoonlijk werden ook veel activiteiten telefonisch en in e-mailverkeer afgehandeld. De vrij omvangrijke aflevering van *Archief* 2024 telde 196 pagina's en bevatte vijf artikelen, die onderwerpen uit de vroegmoderne en moderne tijd behandelen. Onder die artikelen bevindt zich ook een Engelstalige bijdrage over de 'English Presbyterian Church' in Middelburg. De royale lay-out en fraai afgedrukte, goed gekozen illustraties verschaften het jaarboek een aantrekkelijk uiterlijk. Desondanks bespraken de leden van de redactie in het afgelopen jaar de vraag of het wenselijk is de vormgeving (lettercorps en bladspiegel) van het jaarboek te vernieuwen.

De Commissieleden lazen de manuscripten van de bijdragen, verzorgden de (eind)redactie, gaven ondersteuning bij de verwerking van de illustraties en assisteerden bij de correctie van de drukproeven. In 2025 zal er opnieuw veel moeite in de werving van artikelen voor *Archief* 2025 moeten worden gestoken, maar de eerste respons op de herhaalde oproepen van de redactie is bemoedigend. De banden met het *Tijdschrift Zeeland* werden in het verslagjaar aangehaald. Voor aangeboden artikelen die de omvang van 2000 tot 3000 woorden ver te boven gaan, wordt steeds bekeken of die in het jaarboek van het Zeeuwsch Genootschap gepubliceerd kunnen worden. Met klem bepleit de re-

dactiecommissie een vlotte inventarisatie van de twintigste-eeuwse archivalia van het Zeeuwsch Genootschap, zodat onderzoek van dit materiaal tot bijdragen in *Archief* kan leiden.

In het verslagjaar is er een nieuwe bijdrage op het platform voor digitale werken van het Zeeuwsch Genootschap verschenen: *Een oase in de Poel* van Jaap Minnaard omvat een gedetailleerde, rijk geïllustreerde agrarische geschiedenis van dit natuurgebied ten zuidwesten van Goes. De commissie houdt zich aanbevolen voor nieuwe digitale bijdragen. Op deze manier kan het Wetenschapsplatform naast de Kranten- en Tijdschriftenbank verder uitgroeien tot een belangrijke vindplaats van materiaal dat voor het onderzoek naar de Zeeuwse geschiedenis en cultuur van belang is.

In de loop van het verslagjaar heeft de redactiecommissie afscheid genomen van twee leden, Arjen Nijmeijer en Noortje de Kroo. Ivo van Loo verklaarde zich bereid het voorzitterschap op zich te nemen, Rob Frederiks treedt op als secretaris en Henk Nellen vervult voortaan de taken van eindredacteur. Zoals in voorgaande jaren verzorgt Peter van Druenen de beeldredactie en vormgeving van *Archief*. De redactiecommissie houdt zich aanbevolen voor toetreding van een of twee nieuwe leden. Het tijdsbeslag dat met deze vrijwilligerstaak gepaard gaat is beperkt, maar een uitgesproken belangstelling voor de Zeeuwse politiek, economie, geschiedenis en cultuur, alsook een fervente voorliefde voor en betrokkenheid bij de Nederlandse (of Engelse) taal komen dan goed van pas.

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van *Archief* - Jaarverslagen over 2024

Het is voor deze Commissie altijd bijzonder om een jaarverslag te schrijven over haar werk. Dat ligt immers voor u: het jaarverslagendeel van het jaarboek *Archief*. Toch is het belangrijk om op het belang te wijzen van de jaarverslagen. Het KZGW is het oudste nog verzamelende wetenschappelijk genootschap in Nederland en België met bovendien het oudste nog lopende tijdschrift (een jaarboek is ook een tijdschrift!). De geschiedenis vanaf 1769 inclusief de voorgeschiedenis is prima gedocumenteerd in de archieven van het Genootschap en in de jaarboeken. Daar kunnen we natuurlijk nooit meer mee stoppen! Over 244 jaar, wanneer we 500 jaar bestaan zullen de geschiedschrijvers van dat moment een makkie hebben aan het vinden van materiaal voor het schrijven van de vierdubbeldikke jubileumuitgave van *Archief* 2269 (de jubileumbundel in 2019, toen het 250-jarig bestaan werd gevierd, was een dubbeldik nummer vergeleken bij de reguliere omvang).

Met deze gedachte in het hoofd was het ook dit jaar weer een feest om aan het jaarverslagendeel van *Archief* te mogen werken. En ik moet zeggen: dat gaat steeds sneller! We vergaderen een keer per jaar en hebben dan een agenda van twee punten: (1) de evaluatie van de uitgave van het voorgaande jaar en (2) het in de steigers zetten van de nieuwe uitgave. De evaluatie duurde in de eerste jaren na 2019 (het jaar waarin werd besloten om de jaarverslagen in een apart boek op te nemen) vrij lang

omdat toen eigenlijk niemand van tevoren goed kon inschatten hoe de stukjes van de redactionele, grafische en druktechnische puzzel precies in elkaar zouden vallen. Zonder in details te treden: er was in die eerste jaren vrij veel om over te delibereren bij dit eerste agendapunt!

De vergadering over het deel dat u nu in handen heeft, en dan vooral de evaluatie van de 2024-uitgave was echter vrij kort. Hoewel er nog wel het een en ander voor verbetering vatbaar is, hadden we toch een boek in handen dat naar onze bescheiden mening als model zou moeten gaan dienen voor de volgende jaren. Ook met het tweede agendapunt waren we dit keer vrij snel klaar: de verschillende fases in het ontwikkel- en productieproces zijn allemaal bekend en we hoefden eigenlijk alleen nog maar de streefdatums te veranderen om weer een mooie planning te hebben. Het resultaat heeft u voor u liggen. Maar daarover schrijven we volgend jaar!

Jaarverslag van de Webredactie over 2024

De webredactie kent twee ‘afdelingen’. De eerste houdt zich bezig met de dagelijkse internetzaken. Deze redactie is zeer klein en bestaat uit twee vrijwilligers: een webmaster en een afgevaardigde uit het bestuur. Samen verzorgen zij de dagelijkse nieuwsvoorziening op de website en de sociale media, de zeventien nieuwsbrieven die ieder jaar naar de leden, de pers en de belangstellenden worden verstuurd en het onderhoudswerk aan de website en de techniek erachter. Hierbij is af en toe de ondersteuning nodig van het webbureau van het KZGW.

De redactie achter het Wetenschapsplatform is fors groter. Het platform is al in 2023 geopend, maar kreeg pas in 2024 zijn definitieve vorm. Bij het ter perse gaan van deze uitgave stonden er al 220 artikelen op, geschreven door 28 auteurs, behorend bij 26 disciplines. Bijzonder zijn de verschillende aparte databanken: Rederijkers Zeeland, Kenteken Zeeland en het biografische blog over de biologe Tera van Benthem Jutting. De laatste twee zijn in november 2024 geschonken aan het KZGW.

Kenteken Zeeland

Het Genootschap heeft per 1 november 2024 de website <https://kentekenzeeland.nl> overgenomen van de initiatiefnemer Bob Eefting uit Goes. De website bevat een database met de Zeeuwse provinciale Z-kentekens (1900-1905) en K-kentekens (1906-1950), inclusief informatie over de eigenaren. Bob Eefting blijft het beheer van de website doen. Het KZGW acht het voortbestaan van deze website als unieke bronnenpublicatie van groot belang voor wetenschappelijk onderzoek naar de Zeeuwse geschiedenis van techniek, logistiek, economie, demografie, cultuur en sociale verhoudingen.

Tera van Benthem Jutting, leven en werk

Het Genootschap heeft per 1 november 2024 de website over de Zeeuwse bioloog en geoloog en vanaf 1927 tot aan haar overlijden in 1991 actief lid van het Zeeuws Genootschap, Tera van Benthem Jutting (<https://teravbj.nl/>) overgenomen van de initiatiefnemer Barbara van Benthem Jutting. De website bevat een afgerond blog over Tera van Benthem Jutting en haar brievenarchief, dagboeken en college-aantekeningen. Tevens is er een overzicht van de schelpen die ze op naam heeft gebracht, welke artikelen ze heeft geschreven en met welke wetenschappers ze omging.

Rederijders Zeeland

De projectgroep Rederijders in Zeeland heeft als doel zoveel mogelijk aan het licht te brengen van de rederijderscultuur in Zeeland. De werkgroep onderzoekt de rederijderscultuur die in Zeeland bestond tussen ongeveer 1440 en 1680, met in enkele plaatsen een uitloop tot in de 18e en de 19e eeuw. In de inhoudsopgave staan de onderzoeksresultaten tot nu toe vermeld. De plaatsnaampagina's zijn voortdurend in ontwikkeling, dus nooit af. Ook zijn er inmiddels meer dan honderd blogs gepubliceerd over heel uiteenlopende onderwerpen.

Een van de werkzaamheden van de Projectgroep Rederijders Zeeland is het transcriberen van oude handschriften, afkomstig van de vele rederijderskamers in Zeeland. Dit is een manuscript uit Kloetinge, te zien op het Wetenschapslatform.

Commissie Zeelandpaviljoen over het jaar 2024

Binnen het Genootschap ontstond in 2023 het idee te onderzoeken of het mogelijk zou zijn meer van de collectie aan het publiek te tonen dan tot dat moment mogelijk was. In samenspraak met ZB Bibliotheek van Zeeland heeft het Genootschap vervolgens besloten om meerdere malen per jaar een expositie te verzorgen in het Zeelandpaviljoen op de eerste verdieping van de ZB. In 2023 heeft dat geresulteerd in de tentoonstelling ‘Steenrijk Domburg’ rond de Nehalennia-altaren. In 2024 heeft het Genootschap twee tentoonstellingen ingericht.

Samenstelling

De Commissie Zeelandpaviljoen heeft in het verslagjaar van Marianne Gossije, Katie Heyning en Rien Sanderse versterking gekregen, naast de reeds zittende leden Aagje Feldbrugge en Arnold Wiggers. In de Algemene Ledenvergadering van 27 november volgde de formele benoeming en werden de afgetreden commissieleden Jan van Damme en Hester Loeff bedankt voor hun inzet tijdens het eerste jaar van het bestaan van de commissie.

Binnen de commissie zijn Marianne Gossije en Katie Heyning verantwoordelijk voor de groslijsten van te exposeren voorwerpen, Aagje Feldbrugge voor de inrichting, Rien Sanderse is projectleider per tentoonstelling en Arnold Wiggers is voorzitter en verslaglegger. Per tentoonstelling wordt een conservator aangezocht die inhoudelijke affiniteit met het thema heeft.

De commissie werkt nauw samen met Amanda Dietrich die binnen ZB Bibliotheek van Zeeland de programmering van het Zeelandpaviljoen verzorgt.

Zeesluis Terneuzen

Vanaf vrijdag 9 augustus tot 19 september 2024 was naar aanleiding van de toen aanstaande opening van de nieuwe zeesluis bij Terneuzen de tentoonstelling

‘Een neushoorn in het kanaal’ tijdens de openingsuren van de ZB te bezoeken. De ondertitel ‘Het Zeeuws Genootschap duikt in de sluis van Terneuzen’ verwees naar de vele zaken in de collectie van het Genootschap die van doen hebben met de geschiedenis van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Na de opening in 1827 werden de sluis en het Kanaal van Terneuzen naar Gent al meerdere keren aan de eisen van de tijd aangepast. Steeds werd er breder en dieper gegraven om de in omvang toenemende schepen ruim baan te bieden. Een selectie uit de foto’s, prenten, herdenkingspenningen, kaarten en bij graafwerkzaamheden gevonden schelpen en botten werd getoond.

De officiële opening van de tentoonstelling vond plaats op 4 september. Voorzitter Peter van Druenen overhandigde die dag aan de gouverneur van Oost-Vlaanderen Carina Van Cauter een exemplaar van de penning die in 1927 aan Gent uitgereikt had moeten worden ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Destijds had het provinciaal bestuur door de kunstenares Roline Wichers Wierdsma een penning laten ontwerpen, die Gent door onderwijl ontstane politieke onmin tussen België en Nederland niet meer in ontvangst wilde nemen. In 2022 ontving het Genootschap een tweede exemplaar van deze penning, die nu alsnog zijn beoogde bestemming heeft gekregen. Oud-hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat in Zeeland Rein van der Kluit sprak tijdens de bijeenkomst over de transnationale werkwijzen in zijn rede ‘Zeeland en Vlaanderen in overleg’. De tentoonstelling werd toegelicht door Rien

Sanderse die, samen met Aagje Feldbrugge, als inhoudelijk verantwoordelijk conservator fungeerde.

Bij het ontwerp van de inrichting van de tentoonstelling heeft de commissie dankbaar gebruik kunnen maken van de expertise van Lisanne Smit en Gemma van der Hoogte. Gemma van der Hoogte heeft vervolgens voor de inrichting zorggedragen.

Geloof zonder dak

Van 18 november tot 27 januari 2025 stonden overblijfselen van verdwenen kerken in Zeeland centraal. Kerken die verdronken, afgebrand of afgebroken zijn getuigen van een bewogen leven door unieke, eeuwenoude beelden, penningen en voorwerpen die op het nippertje werden gered. Een zilveren begrafenispennning in 1700 gemaakt na het overlijden van dominee Johannes de Rijck uit Zierikzee; afbeeldingen van restanten van een gebrandschilderd raam uit 1657 in de Nederlands Hervormde Kerk van Schoondijke; een zestiende-eeuwse koperen fundatieplaat uit de kerk van St. Pauwels in Oost-Zeeuws-Vlaanderen; een zilveren doos met inscriptie ter nagedachtenis van een in 1819 voorkomen brand in de Koorkerk in Middelburg zijn slechts enkele voorbeelden van voorwerpen die getoond werden.

Tijdens de officiële opening op 26 november sprak Peter Zwemer, adviseur erfgoed bij Erfgoed Zeeland over de stand van gebruik van kerken en de verwachte toekomst van kerkgebouwen in alle Zeeuwse gemeenten. Katie Heyning lichtte als inhoudelijk verantwoordelijk conservator een aantal getoonde voorwerpen toe.

Landelijke aandacht voor de expositie 'Geloof zonder dak'.

Jaarverslag van de Werkgroep Bouwkunst over 2024

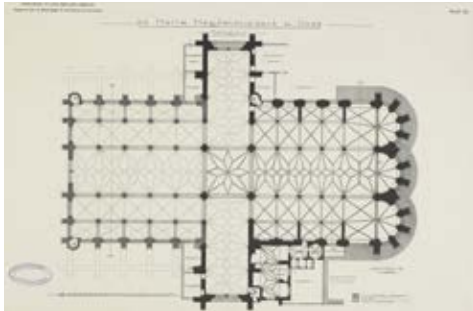
Over het jaar 2024 is de werkgroep Bouwkunst uitgebreid tot een vijftal leden (zie het hoofdstuk 'Samenstelling bestuur, werkgroepbesturen, commissies en administratie').

Er is een voorzet gedaan voor een programma van de werkgroep:

1. Het bestuderen, beschrijven en op bouwkunstige zoektermen ontsluiten van de collectie ten behoeve van het promoten van onderzoek.
2. Het leggen van contacten met collectiebeheerders en onderzoekers elders, ten behoeve van het digitaliseren van data, kennis en informatie-uitwisseling.
3. Het agenderen en organiseren van thematische activiteiten rondom collectiestukken en het stimuleren van onderzoek aan de collectie.

Ter voorbereiding en oriëntatie hierop hebben Berit Sens en Joris Molenaar van Katie Heyning een eerste uitleg over de *Zelandia Illustrata* (ZI) gekregen in het depot. Hierbij bleek dat de digitalisering van de toegang op de ZI onderzoek op bouwkunstige onderwerpen niet faciliteert. Er zijn geen op onderwerp toegespitste ingangen die voor bouwkunstig onderzoek en gebruik van de ZI behulpzaam zijn. Niettemin is de ZI een rijke bron voor historische informatie op het vlak van de Zeeuwse cultuurgeschiedenis met daarbinnen bouwkunstige onderwerpen. De werkgroep zal zich over dit onderwerp buigen om te komen tot een voorstel hoe de ZI voor bouwkunstig onderzoek beter te ontsluiten kan zijn. Tevens is aan de leden verzocht om thematische onderwerpen aan te dragen om activiteiten rond de collectie te initiëren. Te denken valt aan het organiseren van een tentoonstelling, lezing, en zo mogelijk een symposium.

Voor de houten gevel is de reguliere inspectie door de Monumentenwacht verricht op 9 januari 2024 en weergegeven in rapport ZL 1136 2024 R 1.

Plattegrond en opstanden van de Maria Magdalenakerk in Goes. Vijf technische tekeningen gemaakt voor *Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen*, een uitgave van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Steendruk. Vervaardigers: Mouton & Co en A. Mulder, 1904. Zeeuws Archief, Zelandia Illustrata, ZI-II-1434.

Algemene conclusie: de algemene staat van het casco is goed, de onderhoudsstaat is redelijk, Het verloop van het onderhoud gaat achteruit. In 2024 is er nog geen onderhoud gepleegd. Dit heeft prioriteit voor 2025.

Jaarverslag van de Werkgroep Cultuurhistorie (WCH) over 2024

Het bestuur van de werkgroep Cultuurhistorie bestond in 2024 uit zeven leden (zie het hoofdstuk 'Samenstelling bestuur, werkgroepbesturen, commissies en administratie'). Daarnaast zijn er 172 gewone leden.

Activiteiten

14 en 15 maart. Tweedaags congres 'De Vrede van Parijs van 1323 en de Schelderegio'

Naar aanleiding van de zevenhonderdste verjaardag van het Verdrag van Parijs van 1323 besteedde de WCH in samenwerking met de UCR aandacht aan de ontwikkeling van de Schelderegio in de middeleeuwen. Na eeuwenlange conflicten die de graven van Holland, Henegouwen en Vlaanderen met elkaar uitvochten werden de grenzen tussen deze vorstendommen in 1323 vastgelegd. Deze geopolitieke ordening van de Schelderegio heeft zijn uitwerking tot op vandaag. Een van de uitkomsten was de vorming van een graafschap Zeeland, geregeerd door de graven van Holland-Henegouwen.

Na twee symposia en een tentoonstelling gericht op het Verdrag van Parijs en zijn directe context bestudeerde dit tweedaagse congres in de filmzaal van de Abdij te Middelburg de lange-termijnontwikkelingen in de middeleeuwse Schelderegio voor en na de Vrede van Parijs. Het congres richtte zich op een publiek van zowel experts als geïnteresseerden en werd gehouden in de Middelburgse Abdij. Sprekers op dit congres waren onder andere: Hans Mol, Louis Sicking, Peter van Druenen, Adrie de Kraker, Mario Damen, Arie van Steensel, Wim de Clercq, Reinout Rutte, Gertrude van de Ketterij, Dick de Boer, Sanne Frequin, Jaap van Moolenbroek, Koen Goudriaan, Albert Clement, Dirk Schoenaers, Jurian Bazen en Arjan van Dixhoorn.

24 mei. Expertbijeenkomst Koorkerk

Deelnemers: drs. Jurian Bazen, prof. dr. Arjan van Dixhoorn, prof. dr. Merlijn Hurx, drs. Joris Molenaar en dr. Gerard van Keken. De kerk en de kloostergangen zijn bezocht. Het blijkt een ingewikkeld gebouw te zijn dat lastig is te doorgronden. Er is te veel onduidelijk over de kerk, dus een inventarisatie en nader onderzoek is gewenst.

18-19 oktober. Wijnfestival in Middelburg

Dit festival is gebaseerd op het verhaal dat de wijnhandel in Middelburg en Arnhemuiden een belangrijke katalysator voor de economische welvaart van beide steden was in vooral de middeleeuwen en de zestiende eeuw. Vandaag de dag zijn er nog tal van elementen en verhalen in Middelburg die herinneren aan dat verleden, waaronder huisnamen die refereren aan dat wijnhandelsverleden. In oktober werd wederom een tweedaags wijnfestival georganiseerd met workshops en lezingen, over de kunst van het wijnproeven en wijn-spijscombinaties. Dit jaar waren er tevens vertegenwoordigers van vier Zeeuwse wijngaarden aanwezig.

6 november. Symposium Van Ontburgering tot Rechtsherstel

Op 24 maart 1942 werden (vrijwel) alle Zeeuwse Joden via Middelburg en apart vanuit Zierikzee naar Amsterdam gedeporteerd. Ze moesten hun huizen en bezittingen achterlaten. Onteigend en berooid werden velen van hen vanuit Amsterdam naar Westerbork en vandaar naar de kampen in het oosten gedeporteerd. Een groot deel van hen overleefde de pogingen van de nazi's om het Europese jodendom te vernietigen niet. Aan het moment van de 'gedwongen verhuizing' ging een proces van ontburgering van Joodse burgers vooraf. Voor wie na de oorlog terugkeerde was dus onvermijdelijk een proces van rechtsherstel noodzakelijk. Over de ontburgering en de daaropvolgende deportaties en moorden is inmiddels veel bekend. Hoe het proces van rechtsherstel van plaats tot plaats en van persoon tot persoon precies is verlopen, daarover is veel minder bekend. De laatste jaren is de aandacht daarvoor gegroeid. Een groeiende reeks wetenschappelijke studies getuigt daarvan.

In Nederland groeit de interesse in het rechtsherstel, en als gevolg daarvan ook in de precieze aard van de ontburgering van de Nederlandse Joden. Ook in

Zeeland wordt de vraag naar het proces van rechtsherstel nu gesteld. De Werkgroep Joods Verleden van het Etty Hillesum Huis nam recent 24 maart 1942 opnieuw onder de loep. Wat gebeurde er precies die dag, en wat ging eraan vooraf? Daarnaast heeft de gemeente Middelburg de Radbouduniversiteit in Nijmegen opdracht gegeven voor een grondig onderzoek naar het rechtsherstel na de oorlog.

Om een breder publiek van deze ontwikkelingen op de hoogte te stellen organiseerde de Werkgroep Joods Verleden van het Etty Hillesum Huis op 6 november 2024 samen met de Werkgroep Cultuurhistorie een bijeenkomst rond de ontburgering, wegvoering en onteigening van de Zeeuwse Joden en pogingen tot rechtsherstel voor overlevenden van de Sjoa na de oorlog.

22 november. Theatermarathon Vlissingen

Stichting Valreep heeft de afgelopen jaren vier theaterpresentaties ontwikkeld en opgevoerd over de achttiende-eeuwse schrijvers/dichters Betje Wolff, Aagje Deken, Coosje Busken en Jacobus Bellamy. De teksten zijn geschreven door de toneelschrijver en regisseur Rens Schot. De Zeeuwse actrice Annet Minderhout speelde in alle theaterpresentaties de hoofdrol. Het Genootschap heeft elk van deze theaterpresentaties laten opvoeren voor zijn leden in 2022, 2023 en 2024. Alle keren was de zaal vol. De reacties waren zeer enthousiast. Hierdoor ontstond het idee om een dag te organiseren waarop alle theaterpresentaties worden opgevoerd en gefilmd. Aanleiding is de nieuwe biografie van Betje Wolff, geschreven door de bekende schrijfster Marita Mathijsen.

Financiën

In 2024 zijn er voor de verschillende activiteiten uitgaven geweest voor symposia en andere bijeenkomsten. Het totale banksaldo bedroeg op 31 december 2024: € 6358,-.

Jaarverslag van de Werkgroep Geologie over 2023

Bestuur en leden

Het bestuur van de Werkgroep Geologie bestaat in het verslagjaar uit vijf leden (zie het hoofdstuk 'Samenstelling bestuur, werkgroepbesturen, commissies en administratie').

Per 2025 heeft de werkgroep 85 leden (waarvan 83 betalende leden): 50 kernleden, 29 Volutaleden, 1 KZGW-lid, 2 ereleden, 3 jeugdleden. In 2024 zijn twee leden overleden (Gerard Geuze, R.W.B. Bruins), hebben vier leden hun lidmaatschap opgezegd (Marleen Tackenberg (cadeau-abonnement), Joost de Visser, Peter Schoe, Adrie de Koster) en meldden zich zes nieuwe leden aan (Chris Spruit, Adrie Sweep, Bart Begijn, Finn Bisdom, Rutger Hoekstra, Bas de Wilde).

Werkgroepavonden

De werkgroep heeft in 2024 negen bijeenkomsten gehouden in een zaal van Grand Café Willem (Hof van Buren), met gemiddeld ongeveer 30 aanwezigen:

26 januari

Algemene ledenvergadering, met na de pauze een presentatie van Max Pijpelink over de nieuwe website.

23 februari

Presentatie Stijn Everaert 'Haaiantanden uit Antwerpse zanden, waarin onlangs voor het eerst fossiele tanden van de zwartvlektoonhaai *Mustelus aff. punctulatus* zijn aangetroffen'.

Excursie Historyland 9 november 2024, groepsportret met model Zuidelijke mammoet.

Excursie Historyland 9 november 2024.

22 maart

Gerard Majoor komt persoonlijk een deel van zijn collectie fossiele schelpen brengen om aan de werkgroepleden te schenken. Hij heeft de schelpen ruim 50 jaar geleden verzameld in o.a. Zeeland. Na de pauze: determinatie van door de leden meegebrachte fossielen.

26 april

Presentatie Dick Mol 'De wolharige mammoet: opkomst, ondergang, hoe zag deze prehistorische olifant eruit en wat weten we van zijn ecologie en uitsterven.'

31 mei

Presentatie Frank Wesselingh 'Licht op koude fossiele strandschelpen: nieuwe boringen op de Noordzee en in de kustzones, waaraan ook nieuwe dateringen zijn gedaan, geven inzicht in de stratigrafische herkomst van deze koude fossielen.'

27 september

Presentatie en bespreking van door de leden meegebrachte vakantievondsten.

25 oktober

Presentatie Max Pijpelink over kalksteengroeve Sibelco in Winterswijk en de fossielen (uit het Trias) die daar te vinden zijn.

Natuurspreekuur 8 mei 2024, een jonge bezoeker bekijkt een fuikhorentje.

Natuurspreekuur 13 maart 2024, twee door bezoeker meegebrachte strandvondsten - fossiele haaiantanden van een ruwe haai.

29 november

Korte presentatie door jeugdlid Finn Bisdom over de expositie in Naturalis van een kudde door Naturalismedewerkers zelf opgegraven en geprepareerde Triceratopsen, reusachtige planteneters uit het dinotijdperk. Als hoofdonderwerp van deze avond houdt Bas de Wilde zijn presentatie 'Molluskenfauna's uit het Eemien, afkomstig van een boring in Woudenberg'.

20 december

Presentatie Nicolas Müller over de niet meer in gebruik zijnde Zwitserse ijzermijn 'Herznach', die bekendstaat om zijn zeer fossielrijke lagen uit de Jura.

De bijeenkomst op 20 december was na vele jaren de laatste in de Hof van Buren, omdat we daar vanaf 2025 niet meer terecht kunnen.

Gelukkig hebben we een goed alternatief gevonden: wijkcentrum Palet, ook in Middelburg.

Excursie

De werkgroep heeft op 9 november een bezoek gebracht aan natuurhistorisch museum Historyland in Hellevoetsluis. Specialist ijstijdfossielen Dick Mol gaf ons gezelschap (19 deelnemers) een uitgebreide en boeiende rondleiding. Kortom, het was een zeer geslaagde excursie.

Twee leden Werkgroep Geologie in actie tijdens Kor en Bot, 17 augustus 2024.

Werkgroep Geologie bijeenkomst 27 september 2024, bekijken van elkaars vakantievondsten.

Natuurspreekuur

Vier leden van de Werkgroep Geologie, Harry Raad, Peter H. de Dreu, Bram Goetheer en Lex Kattenwinkel, hebben op elke tweede woensdag van de maand in natuurmuseum Terra Maris in Oostkapelle het natuurspreekuur 'Strandfossielen' verzorgd. Soms was er slechts een bezoeker, meestal tussen de vijf en tien. De werkgroepleden presenteerden ook eigen vondsten, maar het ging natuurlijk vooral om de vondsten van de bezoekers. Die waren vaak verrassend, toch lukte het meestal wel om het betreffende fossiel op naam te brengen en er wat uitleg bij te geven.

Voluta

In 2024 is zoals gebruikelijk het 'verenigingsblad' Voluta twee keer verschenen. Alle leden ontvangen het blad digitaal, daarnaast ontvangen de 31 leden die hebben aangegeven daar prijs op te stellen het blad – zonder extra kosten – ook als papieren versie.

Publicaties

Ook in 2024 zijn diverse publicaties van werkgroepleden in vakbladen verschenen. Hieronder een overzicht van publicaties door 'Zeeuwse' leden:

- André Cardol & Bram Langeveld: Kiezen van jonge wolharige neushoorns *Coelodonta antiquitatis* (Blumenbach, 1799) met leeftijdsindicatie – *Cranium* 41-2;
- Peter Moerdijk: Notes on stratigraphy, taxonomy and nomenclature of a Late Miocene *Pliothyridina* aff. *grandis* (Blumenbach, 1803) (Brachiopoda, Terebra-

Werkgroep Geologie bijeenkomst 26 april 2024 met Dick Mol.

- tulidae) assemblage from the Westerschelde (The Netherlands) – Cainozoic Research 24-2;
- Freddy van Nieulande: Reuzenmantelschelp *Pseudamussium princeps* (Sowerby, 1826) – Zeeland 33-1;
 - Peter Moerdijk: A lectotype for the stabilisation of the name *Chama magna* (Da Costa, 1778) presently *Lutraria magna* (Da Costa, 1778); Bivalvia: Mactridae) – Basteria 88-2;
 - Peter Moerdijk: *Pododesmus subrugosus* (A. d'Orbigny, 1852) (Bivalvia: Anomiidae) from the Pliocene of the North Sea Basin – Basteria 88-2;
 - André Cardol: Een scapulafragment van kraanvogel *Grus* sp. van het strand bij Breezand, badplaats bij Vrouwenpolder (Walcheren, Zeeland) en een verhandeling over de evolutie van het vogelskelet en de ademhaling van vogels (Aves) – Afzettingen 45-2;

Werkgroep Geologie bijeenkomst 22 maart 2024, bestuderen van een klein schelpje (foto's links).

Jaarverslag van de Werkgroep Muziek over 2024

Ook afgelopen jaar, 2024, organiseerde de Werkgroep Muziek in samenwerking met de Zeeuwse Concertzaal de zogenaamde Incantoconcerten, concerten waarbij de uitvoering van muziek volgens de oorspronkelijke principes centraal staat.

Afgelopen jaar waren dat concerten op 28 januari, 3 maart, 23 juni, 27 september, 1 november en 7 december. Uitvoerenden waren Jos van Immerseel (fortepiano), Dorothee Miels met het Hathor Consort, de Van Swieten Society (met Bart van Oort), Le Nuove Musiche (o.l.v. Krijn Koetsveld), de Nederlandse Bachvereniging (o.l.v. Bart Naessens) en het Orkest van de Achttiende Eeuw met blokfluitiste Lucie Horsch. In het concert van de Van Swieten Society was de Zierervleugel ook te horen. Van dit programma is een CD-opname gerealiseerd in Middelburg! Vooral de concerten door de Nederlandse Bachvereniging en het Orkest van de Achttiende Eeuw trokken volle zalen.

Lucie Horsch en het Orkest van de Achttiende Eeuw, optreden op 7 december 2024 in Middelburg.

Bijlage

Chronologisch en toegelicht overzicht van een selectie van aanwinsten voor de collecties en het Wetenschapsplatform gedurende het jaar 2024

Januari 2024

Aanwinst voor de collectie Munten en Penningen

Mededeling van de conservator Rien Sanderse

Schutterspenning handboogschutterij Baronie van Borssele

Van conservator Naturalia Gerard Heerebout ontving het KZGW een schutterspenning van de handboogschutterij Baronie van Borssele uit 1852. Het is een zilveren bekroonde ovale penning met draagoog en ring. In het midden een pijl-en-boog met daaronder het jaartal 1852 binnen olijftakken, daaromheen **HANDBOOGSCHUTTERIJ – BARONNIE VAN BORSSELE** [sic]. Op de achterzijde het zilvermerk D85, behorend aan de zilversmid J.P. van der Does uit Goes gedurende de jaren 1851-1887. De handboogschutterij is opgericht in 1852, mogelijk is dit stuk gemaakt ter gelegenheid daarvan. Al in 1853 heeft het Zijne Majesteit koning Willem III behaagd bijzondere bescherming te bieden en mocht deze daarom het predicaat koninklijk toevoegen aan de naam. De afmetingen zijn 30,5 x 53 mm, het gewicht is 4,02 gram.

Februari 2024

Aanwinst voor de collectie Munten en Penningen

Mededeling van de conservator Rien Sanderse

Penning Emma 25 jaar in Nederland

In het verleden heeft het KZGW door het abonnement van conservator Marie de Man een serie penningen verworven van de Nederlands-Belgische vereniging voor vrienden van de penningkunst (Société hollandais-belge des amis de la médaille d'art). Deze vereniging bestond van 1901 tot 1920 en gaf opdracht aan toen befaamde medailleurs van Nederlandse en Belgische origine om voor de leden penningen te ontwerpen en te maken.

De serie die het KZGW in bezit heeft is niet helemaal volledig. Zodra de mogelijkheid zich voordoet een missende penning toe te voegen, wordt die aangegrepen om de collectie verder te completeren.

Door een recente aankoop is de collectie aangevuld. Het is een penning gemaakt door de penningmaker Johannes Cornelis Wienecke. Wienecke was in dienst als kunstenaar-stempelsnijder van de Rijksmunt en heeft de Nederlandse munten ontworpen, die tussen 1910 en 1945 in omloop werden gebracht. Voor bovengenoemde vereniging heeft hij in 1904 een penning ontworpen ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de komst van prinses Emma van Waldeck-Pyrmont in 1879 in Nederland. Het was in Nederland reden voor grote feesten, want de koningin-moeder was zeer geliefd bij de bevolking. In een brief vertelt Wienecke dat de koningin na de twee beloofde sessies nog twee keer wilde poseren. Het resulteerde in een rechthoekige penning met op de voorzijde een buste van de koningin met daaronder EMMA /KONINGIN-MOEDER. Op de rechterzijde de signatuur J.C. Wienecke.

Op de keerzijde een boek met op de rug de tekst NEDERLAND'S GESCHIEDENIS, op de achterkant het jaartal 1879 en op de voorkant het jaartal 1904. Uit het boek ontspruiten bloemen en een brandende fakkel. Daaronder de tekst 23 JANUARI / HULDE / DER NEDERLANDSCH- / BELGISCHE VEREENIGING / DER MEDAILLEVRIENDEN

Afmeting: 40 x 50 mm, gewicht: 60 gram

Medailleur: Johannes Cornelis Wienecke (1872-1945)

Materiaal: brons

Oplage: 171 stuks

Juni 2024

Aanwinsten voor de collectie Munten en Penningen

Mededeling van de conservator Rien Sanderse

Penning Mimine (1909)

Zoals eerder gemeld is tijdens het conservatorschap van Marie de Man een serie penningen van de Nederlands-Belgische vereniging van vrienden van de medaille / Société hollandais-belge des amis de la médaille d'art (1901-1919) opgebouwd die niet helemaal compleet is. In deze maand kon opnieuw een lacune opgevuld worden.

In 1909 heeft de Belgische medailleur Godefroid Devreese (1861-1941) samen met de graveur Paul Fisch (1865-1919) een plaquette gemaakt met daarop het hoofdje van de dochter van de kleermaakster van Devreese. Deze is als gift aan alle leden van bovengenoemde vereniging toegezonden. Er zijn 220 exemplaren in brons gemaakt en vier exemplaren in zilver voor ereleden.

Brons, afmetingen 30,5 x 38,5 mm, gewicht 16 gram.

Voorzijde: Portret jong meisje naar links. Daaronder Mimine. Linksboven de signatuur G. DEVREESE, rechts het jaartal 1906.

Keerzijde: OFFERT PAR G. DEVREESE ET P. FISCH À LEURS CONFRÈRES DE LA SOCIÉTÉ DE LA MÉDAILLE D'ART.

Om daarbij aan te sluiten heeft de conservator besloten de plaquette aan het KZGW te offeren.

Gildepenning zijdelakenkopers en kramers 1592

De oudst bekende presentiepenning van het Middelburgse Zijdelakenkopers- en Kramersgilde stamt uit het jaar 1592. Van deze penning zijn tot nu toe zeven exemplaren bekend. Het KZGW heeft deze penning niet in de collectie. Op de voorzijde staat een lakenwinkel met een verkoper achter de toonbank die een hoeveelheid uitmeet. Voor de toonbank twee klanten. Op de keerzijde een gekroonde Spaanse hoed met veer tussen een kan, een bril en een snuiter, een stuk laken en nog wat andere attributen. De diameter van deze oudste penning is kleiner dan die van zijn opvolgers: 38 mm terwijl de minder zeldzame penningen die vanaf 1656 in gebruik kwamen een diameter hebben van 55 mm.

Recentelijk reageerde de metaaldetector van Jeroen Karstens bij zijn zoektocht op een weiland ten oosten van Roosendaal op een verweerde penning met een beeldenaar die overeenkomt met die oudste penning van 1592.

Jeroen schenkt dit exemplaar aan het KZGW omdat deze een waardevolle aanvulling van de rijke collectie gildepenningen is en daarmee goed bewaard en toegankelijk blijft voor nader onderzoek.

Penning Régiment de Walcheren 1811

In 1810 begon een korte periode waarin Nederland als zelfstandige natie ophield te bestaan en onderdeel werd van het Franse keizerrijk onder Napoleon Bonaparte. Dat rijk was volop in oorlog met de omringende landen, veel jonge mannen waren opgeroepen om mee te vechten in de legers van Napoleon. Niet iedereen vond dat idee aantrekkelijk, velen probeerden de dienstplicht te ontduiken of stelden zich onhandelbaar op binnen het leger.

In juni 1811 werd op het eiland Walcheren een strafregiment opgericht waar deze jongens en mannen uit het noordelijke deel van het rijk terecht kwamen: het *Régiment de Walcheren*. Lang is het regiment er niet gebleven. In januari 1812 werd het regiment als 131e infanterieregiment naar Rusland gestuurd om daar te vechten. Slechts weinigen keerden terug.

In de archeologische collectie van het KZGW zijn al twee uniformknopen van dit regiment: een met de keizerlijke adelaar en een met de tekst REGIMENT DE WALCHEREN.

Kortgeleden kwam er een penning op de markt van dit regiment. Op de voorzijde staat diezelfde keizerlijke adelaar, en op de keerzijde dezelfde tekst als op de knopen, met om de rand EMPIRE FRANÇAIS. Waar de penning voor diende is niet duidelijk, waarschijnlijk zal het gaan om een betaalmiddel waarmee een rantsoen van bijvoorbeeld tabak of wijn kon worden aangeschaft. Het was niet de bedoeling dat soldaten dat bij de lokale neringdoenden gingen kopen.

Het materiaal is lood, de diameter is 24 mm en de penning weegt 6 gram.

Penning Domburg 800 jaar stadsrechten

In 1223 werden door graaf Floris IV, bijgestaan door Dirk van Voorne, burggraaf van Zeeland, aan het dorp Domburg de rechten van een stad verleend. Dat feit is 800 jaar later herdacht met feestelijkheden en het boek *Domburg, vergezichten over 800 jaar stad* onder redactie van Jeanine Dekker. Dat boek inspireerde de Warmondse penningkunstenaar Jan Paul Kruimel tot het maken van een penning. Jan Paul Kruimel is al 40 jaar bezig om penningen te maken, naast zijn werk als secretaris van de Kanselarij der Nederlandse Orden, adviseur koninklijke onderscheidingen en plaatsvervangend raadsheer bij het gerechtshof in Amsterdam. Dat leverde een indrukwekkend oeuvre op van penningen en objecten met een breed scala aan onderwerpen. Hij is daarnaast participant van het Badhotel

Domburg en zo een regelmatige gast in de badplaats. De penning is gemaakt in een oplage van acht exemplaren, waarvan zes exemplaren voor verkoop. Deze aanwinst is er daar een van, direct van de kunstenaar betrokken.

De penning is gegoten in zeeblauw gepatineerd kunstporselein met een diameter van 75 mm en een gewicht van 92,5 gram. Het is voor het eerst dat een penning gemaakt van dit materiaal in de collectie wordt opgenomen.

Op de voorzijde de toren uit het wapen van de gemeente Domburg. Omschrift: 800 JAAR STADSRECHTEN. Onder de toren de naam van de stad: DOMBURG. De toren straalt uit dat Domburg een ommuurde stad zou zijn, maar verdedigingswallen heeft Domburg nooit gehad.

Op de keerzijde in cirkelvorm geplaatst negen staande, juichende en dansende figuren die symbool staan voor de badgasten die in Domburg komen genieten. Omschrift: DE ALLERLUSTIGSTE STAD IN ZEELAND. Onderaan de signatuur K. Het omschrift is ontleend aan de Cronyk van Mattheus Smallegange. In het hedendaagse taalgebruik staat 'lustig' voor 'geneigd zijn bezig te zijn', 'zin hebben iets te ondernemen' en symboliseert het een frisse opgewektheid, volgens de kunstenaar.

Aanwinst voor de collectie Boeken

Mededeling van de voorzitter Peter van Druenen

Schenking van 1200 boeken

Peter Everaers van antiquariaat Secundus uit Ter Hole (Zeeuws-Vlaanderen), lid van de Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren, heeft in verband met zijn pensionering het KZGW een verzameling van 1200 boeken, voornamelijk over de geschiedenis van Zeeland en aangrenzende regio's, geschonken. In mei zijn de boeken overgebracht van Ter Hole naar Middelburg waar ze tijdelijk zijn opgesla-

gen in het depot van het Genootschap in de ZB. De conservatoren Paul Aarsen en Rob Bertijn zullen een selectie maken, waarna een deel aan de eigen collectie toegevoegd wordt. Het materiaal dat niet wordt opgenomen, zal worden verkocht via de digitale boekwinkel van het KZGW. De opbrengsten komen ten goede aan de activiteiten (collectiebeheer, de uitgave van tijdschriften en boeken en de organisatie van congressen, excursies, concerten en exposities).

Antiquaar Peter Everaers in zijn inmiddels voormalige antiquariaat Secundus.

Augustus 2024

Aanwinst voor de collectie Munten en Penningen

Mededeling van de conservator Rien Sanderse

Penning op de dood van Betje Wolff en Aagje Deken

Elisabeth (Betje) Bekker werd geboren in Vlissingen op 24 juli 1738 in een gegoede familie. Als 21-jarige trouwde ze de toen 52-jarige dominee Adriaan Wolff uit de Beemster. Het huwelijk bleef kinderloos. Betje begon al snel te schrijven en ook te publiceren. In 1776 startte ze een briefwisseling met Aagje Deken, een in minder gelukkige omstandigheden in 1741 in Nes aan de Amstel geboren vrouw met een bewogen leven achter zich. Na de dood in 1777 van Adriaan Wolff trok Aagje bij Betje in en samen hebben ze de Nederlandse literatuur verrijkt met vele publicaties. Al die tijd waren ze onafscheidelijk, totdat Betje op 5 november 1804 op 66-jarige leeftijd in de armen van Aagje overleed. Die onafscheidelijkheid leidde er ook toe dat negen dagen na de dood van Betje ook Aagje overleed (14 november). Ze zijn bij elkaar begraven op de begraafplaats in Scheveningen. In Vlissingen staat op het Bellampark een gedenkteken voor hen in de vorm van een fontein. Het Betje Wolffplein en de daarop aansluitende Aagje Dekenstraat zijn naar hen beiden vernoemd.

De in zijn tijd al befaamde medailleur Johan Georg Holtzhey (1729-1808), zoon van de laatste Zeeuwse muntmeester Martinus Holtzhey, maakte ter gelegenheid

van het overlijden van de beide schrijfsters een nu zeer zeldzame gedenkpenning die recentelijk op de markt kwam. Deze is aangekocht voor de collectie van het KZGW.

Historiepenning, verzilverd, diameter 43 mm, gewicht 18,5 gr.

Op de voorzijde zijn beide dames afgebeeld met de armen om elkaars schouders geslagen, met boek en pamflet voor een altaar waarop PATRIÆ. Ze worden beschreven door het Alziend Oog. Daaromheen ANIMO VNO AC PRAE CLARE (De geest is één en helder). Op de keerzijde een graftombe waarop twee urnen die door een slinger van eikenloof verbonden zijn. Op het lijkkleed dat over de tombe hangt staan hun namen, geboorte- en sterfdatums.

Bron: *Beschrijving van Nederlandsche historie-penningen, ten vervolge op het werk van mr. Gerard van Loon, dl.10, Amsterdam 1867, 520 nr. 890.*

September 2024

Aanwinst voor de collectie Naturalia

Mededeling namens de Coördinatiecommissie

Waardevolle schenking uit Enschede

De Museumfabriek in Enschede is ontstaan vanuit een fusie van een drietal musea met een verschillende invalshoek, waaronder het voormalige Natuurhistorische Museum te Enschede. Vanuit die hoedanigheid was er een grote collectie natuurhistorische objecten aanwezig waaronder veel fossiele vondsten. Aangezien het speerpunt van de Museumfabriek steeds meer is komen te liggen op de regio Twente, is besloten om een deel van de fossielencollectie te schenken aan andere

Nummer	Object	Vindplaats	vinddatum	Overig
NME.450000315	Fragment onderkaak wolharige mammoet	Colijnsplaat	Niet bekend	Legaat D. Mol
NME.450000328	Gewrichtsdeel schouder	Colijnsplaat	Niet bekend	D. Mol?
Zonder nummer	Kies wolharige mammoet	Westerschelde/Brielle	Niet bekend	Schenking door W.F.A. Guilonard (1959)
NME.450000263	Kies (melkies) wolharige mammoet	Westerschelde	Niet bekend	Legaat Guilonard
NME.450000342	Linkeronderkaak wolharige mammoet	Westerschelde/Breskens	Niet bekend	Schenking door P. van Stel, Enschede
NME.450000413	Borstwervel wolharige neushoorn	Westerschelde, aangevoerd bij kalkbranderij in Brielle	Niet bekend	Schenking door W.F.A. Guilonard (1959)
NME.450000415	Borstwervel wolharige neushoorn	Westerschelde, aangevoerd bij kalkbranderij in Brielle	Niet bekend	Schenking door W.F.A. Guilonard (1959)
NME.450000469	Hoorpit steppewisent	Westerschelde	Niet bekend	Schenking door W.F.A. Guilonard (1959)
NME.450000491	Opperarmbeen steppewisent	Westerschelde	Niet bekend	Schenking door W.F.A. Guilonard (1959)
NME.450000494	Halswervel steppewisent	Westerschelde	Niet bekend	Schenking door W.F.A. Guilonard (1959)

instellingen. Voor de fossiele beenderen die gevonden zijn bij de Westerschelde en bij Colijnsplaat kwam uiteraard het KZGW in aanmerking.

Het Zeeuws Museum, als bruikleennemer van het KZGW, reageerde positief en ook bij onze conservatoren was enthousiasme. Deze waardevolle schenking is daarom met dank geaccepteerd. Nog dit jaar zal de collectie worden opgehaald in Enschede en toegevoegd aan de KZGW-collectie.

Oktober 2024

Aanwinst voor de collectie Munten en Penningen

Mededeling van de conservator Rien Sanderse

Penning op de verovering van de St. Jago door twee Zeeuwse schepen

Op 16 maart 1602 zeilden twee Zeeuwse schepen in de buurt van het eiland St. Helena onder het gezag van de kapiteins Gerard de Roy en Laurents Bikker. Ze waren op de terugweg vanuit Sumatra, waar ze eind 1601 vertrokken waren. Daar meenden ze een Hollands schip in de buurt te zien, waarop ze besloten om dat tegemoet te varen om het te begroeten. Dichterbij gekomen bleek het echter om het Spaanse galjoen genaamd St. Jago te gaan, dat meteen het vuur op de twee Zeeuwse schepen opende. Dit kon niet onbeantwoord blijven en zo raakten ze in gevecht. De Zeeuwen kregen in de strijd de overhand. Het Spaanse schip hees de witte vlag en de bemanning gaf zich over. De Zeeuwen eigenden zich het schip toe en stond de bemanning ervan toe het schip te verlaten en naar St. Helena te roeien. Toen de lading werd geïnspecteerd leverde dat een enorme verrassing op: de lading bleek te bestaan uit diamanten, parels, barnsteen, bezoar, zijde en andere kostbare goederen.

Na terugkeer in Zeeland op 20 juli van dat jaar werden schip en lading geveild. Dat bracht het voor die tijd gigantische bedrag van 1,5 miljoen gulden op voor de rederij van de schepen. Hiervan werd *f* 10.000 in de armenkas gestort. Na enig gebakkelei met de bootslieden en de breukeiser (belastinginspecteur van de admiraliteit) kreeg de bemanning *f* 100.000 uitgekeerd. De Staten-Generaal deelden volgens het toenmalig zeerecht mee in de winst voor *f* 300.000, wat voor een land in oorlog niet onwelkom was. De rederij gaf daarop de Zeeuwse Munt in Middelburg opdracht om penningen te maken die deze feiten herdachten om uit te delen aan vrienden en relaties.

Een bijzonder fraai exemplaar van deze penningen is nu aangekocht voor de collectie Munten en Penningen van het KZGW.

Op de voorzijde staat een paard dat van de aardbol springt, met daarbij het motto van Philips II: NON SUFFICIT ORBIS (Eén wereld is niet genoeg), de veroveringsdrang van Philips II verwoordend. Daarachter is echter de Zeeuwse leeuw in het water te zien met daarachter de tekst QUO SALTAS INSEQUAR (Overal waar u naartoe springt volg ik u op de voet).

Op de andere zijde het Spaanse galjoen tussen de twee Zeeuwse schepen. Daaromheen de tekst POSSUNT, QUÆ POSSE VIDENTUR • 16 MARTY 1602 (Ze kunnen alles wat mogelijk schijnt).

Brons, diameter 51,4 mm, gewicht 35,22 gram.

Bron: G. van Loon, *Beschrijving der Nederlandse Historipenningen dl. I*, 's-Gravenhage 1723, blz. 563.

November 2024

Aanwinsten voor de collectie Munten en Penningen

Mededeling van de conservator Rien Sanderse

Penningen Nieuwe Sluis Terneuzen

Op 11 oktober 2024 werd het nieuwe sluisencomplex in Terneuzen geopend door koning Filip van België en koning Willem-Alexander van Nederland. Het immense waterstaatkundige werk maakt onderdeel uit van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Ter gelegenheid daarvan heeft de projectgroep een penning uitgegeven. Daarvan zijn er vijf stuks verguld, naast enige honderden verzilverde en bronzen exemplaren. De laatste werden uitgedeeld aan de bezoekers van de open dag. De zilveren exemplaren werden aan de genodigden bij de opening geschonken. De beide koningen ontvingen een verguld exemplaar.

GM2598, verzilverde penning, diameter 40 mm, gewicht 21 gr.

Op de Genootschapsdag 2024 heeft projectdirecteur Eric Martejn aan Peter van Druenen in zijn functie als voorzitter van het KZGW het derde vergulde exemplaar overhandigd, evenals een verzilverde penning. Deze zijn in dank aanvaard en aan de collectie toegevoegd.

Op de voorzijde staat het jaartal 2024 tussen twee kronen, verwijzend naar de openingshandeling door twee koningen. Daaromheen OPENING NIEUWE SLUIS TERNEUZEN 11 OKTOBER 2024.

De keerzijde heeft een gestileerde afbeelding van het sluisencomplex. De vaarroute door de Nieuwe Sluis is schematisch aangegeven met schepen. Rechts van het midden is het centrum van Terneuzen ingetekend.

GM2599, vergulde penning, diameter 40 mm, gewicht 28 gr.

Aanwinsten voor het Wetenschapsplatform (digitaal)

Mededeling van voorzitter Peter van Druenen

Kenteken Zeeland (1900-1950)

Het KZGW heeft per 1 november 2024 de website <https://kentekenzeeland.nl> overgenomen van de initiatiefnemer Bob Eefting uit Goes. De website bevat een database met de Zeeuwse provinciale Z-kentekens (1900-1905) en K-kentekens (1906-1950), inclusief informatie over de eigenaren. Bob Eefting blijft het beheer van de website doen. Het Genootschap acht het voortbestaan van deze website als unieke bronnenpublicatie van groot belang voor wetenschappelijk onderzoek naar de Zeeuwse geschiedenis van techniek, logistiek, economie, demografie, cultuur en sociale verhoudingen.

Het overzetten van deze website gebeurt in twee fases. In de nu afgeronde eerste fase is op het Wetenschapsplatform op de website van het KZGW een speciale pagina gepubliceerd waarin wordt verwezen naar de bestaande website ([Kentekenzeeland.nl](https://kentekenzeeland.nl)). In Fase 2 zal de database worden geïntegreerd in het Wetenschapsplatform. De website blijft daarnaast te benaderen vanuit het oorspronkelijke adres ([Kentekenzeeland.nl](https://kentekenzeeland.nl)).

- Nummer: Z1
- Datum afgifte 10-1-1900
- Eigenaar: Hombach, Ferdinand
Corneille Octave Mary (Fernand)
- Adres / woonplaats: Palazzo Hombach,
Gentsestraat, Hulst
- Beroep: Landeigenaar en lid van
Provinciale Staten Zeeland
- Type en merk: Vivinus Voiturette 3pk
- Opmerkingen: (1863-1953). Geboren
te Hulst, overleden te Delft. Een
voertuig van 2 x 1 m 25, 350 kg en
rijdend op gazoline. Had sinds 23-
12-1899 Rijksnummer 143, en werd
mogelijk per 2-1-1906 K-3.

Website over Tera van Benthem Jutting

Het KZGW heeft per 1 november 2024 de website Schelpen en Vrouwen overgenomen van initiatiefnemer Barbara van Benthem Jutting. De website handelt over de Zeeuwse bioloog en geoloog Tera van Benthem Jutting. Vanaf 1927 tot aan haar overlijden in 1991 was zij actief lid van het Zeeuws Genootschap.

De website bevat een blog over Tera van Benthem Jutting en haar brievenarchief, dagboeken en college-aantekeningen. Tevens is er een overzicht van de schelpen die ze op naam heeft gebracht, welke artikelen ze heeft geschreven en met welke wetenschappers ze omging.

Tera van Benthem Jutting studeerde biologie en geologie aan de Universiteit van Amsterdam. Als studente was zij werkzaam aan het Zoölogisch Museum van de universiteit en tot haar pensionering bleef zij hieraan verbonden. Zij publiceerde levensbeschrijvingen van biologen, onder wie de Zeeuwen Leendert Bomme, Job Baster, M. Slabber, J.G. de Man en K. Hocke Hoogenboom. Tijdens vakanties en na haar pensionering te Domburg beheerde zij de collectie Mollusca in het Zeeuws Museum.

Wouter Sophie Suzanna van Benthem Jutting (Batavia 1899-Middelburg 1991).